

UNIVERZITET U SARAJEVU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

DRUŠTVENA ODGOVORNOST PRIVREDNIH DRUŠTAVA

Sarajevo, septembar 2024.

HARUN NEKIĆ

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, HARUN NEKIĆ, student/studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a 3676-70342-NFM/15 na programu II ciklus master studija EFSA, smjer Napredni Finansijski menadžment, izjavljujem da sam završni rad na temu:

DRUŠTVENA ODGOVORNOST PRIVREDNIH DRUŽAVA

pod mentorstvom PROF. DR. VELJKO TRIVUN izradio/izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predao/predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, septembar. 2024.

Potpis studenta:

SAŽETAK

Odgovornost privrednih društava je jedna od osnovnih stavki prilikom njihove identifikacije. Da bi se napravila inicijalna podjela privrednih društava u smislu njihove organizacije, neminovno je koristiti kriterij odgovornosti, te na tom principu nastaju četiri različita tipa privrednih društava u Bosni i Hercegovini: društva ograničene odgovornosti, društva neograničene odgovornosti, dionička društva i komanditna društva. Svaki od ovih oblika organizacije ima svoje karakteristike koje ga čine drugačijim u odnosu na ostala društva. Kroz rad govori se o zakonskom uređenju pojma odgovornosti, ali ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i u državama okruženja, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Kroz empirijski dio rada istražuje se društvena odgovornost, kao poseban oblik odgovornosti privrednih društava i pokušava se utvrditi koliko i u kojoj mjeri društveno odgovorno poslovanje doprinosi povećanju prihoda i dobiti u kompanijama. Na uzorku $n = 20$ kompanija, od kojih je 50% organizovano kao d.o.o., a 50% kao d.d., istraženo je pitanje društvene odgovornosti, te svih benefita koje donosi ovaj oblik poslovanja.

Ključne riječi: privredna društva, odgovornost, društvena odgovornost, dioničko društvo, društvo ograničene odgovornosti.

ABSTRACT

The responsibility of companies is one of the basic items when identifying them. In order to make an initial division of companies in terms of their organization, it is inevitable to use the liability criterion, and on this principle four different types of companies are created in Bosnia and Herzegovina: limited liability companies, unlimited liability companies, joint stock companies and limited partnerships. Each of these forms of business companies has its own specificities. The paper discusses the legal regulation of the concept of responsibility, but not only in Bosnia and Herzegovina, but also in the surrounding countries, Serbia, Croatia and Montenegro. Through the empirical part of the work, social responsibility is investigated as a special form of responsibility of companies and an attempt is made to determine how much and to what extent socially responsible business contributes to the increase of income and profit in companies. On a sample of $n = 20$ companies, 50% of which are organized as d.o.o. and 50% as d.d., the issue of social responsibility and all the benefits that this form of business brings is investigated.

Keywords: economic companies, responsibility, social responsibility, joint-stock company, limited liability company.

SADRŽAJ

POPIS TABELA	iv
POPIS GRAFIKONA	iv
SAŽETAK	ii
ABSTRACT	ii
1. UVOD	1
1.1. Problem istraživanja	1
1.2. Hipoteze istraživanja.....	2
1.3. Svrha i ciljevi istraživanja	3
1.4. Metodologija istraživanja	3
1.5. Struktura rada	4
2. POJAM PRIVREDNIH DRUŠTAVA	6
2.1. Pojmovno određenje privrednih društava	6
2.2. Vrste privrednih društava	7
2.2.1. Društvo ograničene odgovornosti.....	7
2.2.2. Društvo neograničene odgovornosti.....	9
2.2.3. Dioničko društvo	10
2.2.4. Komanditno društvo	12
2.3. Organi privrednih društava	13
2.4. Nadležnosti privrednih društava.....	14
3. ODGOVORNOSTI PRIVREDNIH DRUŠTAVA.....	15
3.1. Pojam odgovornosti.....	15
3.2. Vrste odgovornosti privrednih društava	15
3.3. Zakonsko uporište odgovornosti privrednih društava	17
3.4. Osvrt na društvenu odgovornost privrednih društava	17
4. KOMPARATIVNA ANALIZA ODGOVORNOSTI PRIVREDNIH DRUŠTAVA U BOSNI I HERCEGOVINI, HRVATSKOJ, SRBIJI I CRNOJ GORI.....	20
4.1. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Bosna i Hercegovina.....	20
4.2. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih (trgovačkih) društava – Hrvatska	23
4.3. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Srbija ..	24

4.4. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Crna Gora	25
5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE – ANALIZA DRUŠTVENE ODGOVORNOSTI	26
5.1. Korištena metodologija	26
5.2. Definisane uzorka	26
5.3. Prezentacija rezultata istraživanja	27
5.4. Dokazivanje postavljenih hipoteza	47
5.5. Ograničenja i preporuke za dalja istraživanja	49
6. ZAKLJUČAK	49
REFERENCE	51
Prilog 1. ANKETNI UPITNIK	1

POPIS TABELA

Tabela 1. Definicije društveno odgovornog poslovanja	18
Tabela 2. Spol ispitanika	27
Tabela 3. Godine ispitanika	28
Tabela 4. Stručna sprema ispitanika	29
Tabela 5. Mjesto prebivališta ispitanika	30
Tabela 6. Mjesečna primanja ispitanika	31
Tabela 7. Pozicija u kompaniji	32
Tabela 8. Oblik organizacije privrednog društva	33
Tabela 9. Pregled ocjene tvrdnji – Prosječna ocjena	35
Tabela 10. Kretanje prihoda u protekle tri godine	39
Tabela 11. Kretanje profita u protekle tri godine	40
Tabela 12. Rast profita/prihoda pod utjecajem društveno odgovornog poslovanja	41
Tabela 13. Procenat rasta profita/prihoda	43
Tabela 14. Online objavljivanje podataka o društveno odgovornom poslovanju	44
Tabela 15. Gdje se objavljuju podaci o društveno odgovornom poslovanju?	45
Tabela 16. Prikupljanje podataka	46
Tabela 17. Dokazivanje postavljenih hipoteza	47

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Spol ispitanika	27
Grafikon 2. Godine ispitanika	29

Grafikon 3. Stručna sprema ispitanika	30
Grafikon 4. Mjesto prebivališta ispitanika	31
Grafikon 5. Mjesečna primanja ispitanika.....	32
Grafikon 6. Pozicija u kompaniji.....	33
Grafikon 7. Oblik organizacije privrednog društva.....	34
Grafikon 8. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti.....	35
Grafikon 9. Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju.....	36
Grafikon 10. Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu	36
Grafikon 11. Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša.....	37
Grafikon 12. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa	37
Grafikon 13. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka poboljšanju odnosa sa zajednicom	38
Grafikon 14. Pregled ocjene tvrdnji – Prosječna ocjena	38
Grafikon 15. Kretanje prihoda u protekle tri godine	40
Grafikon 16. Kretanje profita u protekle tri godine.....	41
Grafikon 17. Rast profita/prihoda pod utjecajem društveno odgovornog poslovanja.....	42
Grafikon 18. Procenat rasta profita/prihoda	43
Grafikon 19. Online objavljivanje podataka o društveno odgovornom poslovanju.....	44
Grafikon 20. Gdje se objavljuju podaci o društveno odgovornom poslovanju?	45
Grafikon 21. Prikupljanje podataka.....	46

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Odgovornost je pojam koji je u upotrebi u svakodnevnom jeziku jako često. No, šta ona predstavlja? „Odgovornost predstavlja stanje gdje je jedna osoba odgovorna drugoj za sva dešavanja“ (Ružić, 2019). „Odgovornost predstavlja realan odnos neke osobe spram vlastitih vrijednosti, vrijednosti društva, i na kojima se temelji jedna organizovana ljudska zajednica.“ (Jovanović, 2012). U kontekstu kompanija, odnosno privrednih društava, govori se o široj odgovornosti, ali i o društvenoj odgovornosti. Društvena odgovornost je, doslovno, odgovor poslovanja na očekivanja društva u pogledu toga šta čini njene odgovarajuće ciljeve i prihvatljive načine za postizanje ovih ciljeva. „Društvena odgovornost je skup obaveza koje organizacija ima da zaštiti i unaprijedi društvo u kojem funkcionira.“ (Nimalathan, 2009). U kontekstu istraživanja i nastavku rada govoriti će se o odgovornosti privrednih društava. Šta predstavlja privredno društvo? Koncept „Kompanije“ ili „Korporacije“ u poslovanju nije nov, a njime se bavilo u 4. vijeku prije nove ere u vrijeme „Arthashastra“. njegov oblik je u određenom vremenskom periodu obnavljan u skladu sa potrebama poslovne dinamike. Poslovni oblik kompanije ima određene jasne prednosti u odnosu na druge oblike poslovanja (The Institute of company secretaries of India, 2015). Riječ „Kompanija“ spoj je latinske „Com“ što znači „sa ili zajedno“ ili „Pains“ što znači „hljeb“. Prvobitno se odnosila na grupe osoba koje su se okupile ili su dale novac za neku zajedničku svrhu i koje su se u tu svrhu inkorporirale u poseban pravni subjekt u obliku kompanije.“ (Kumar Sahu, 2015). Preduzeće je pravno lice koje je formirala grupa pojedinaca da bi se uključila i vodila poslovno – komercijalno ili industrijsko – preduzeće. Preduzeće može biti organizovano na različite načine. Linija poslovanja u kojoj je kompanija općenito će odrediti koju poslovnu strukturu će izabrati, kao što je partnerstvo, vlasništvo ili korporacije. Ove strukture također označavaju vlasničku strukturu kompanije. Također, postoje razlike između privatnih i javnih preduzeća. Obe imaju različite vlasničke strukture, potpise i zahtjeve finansijskog izvještavanja. Definicija i načini podjele privrednih društava definirani su Zakonom o privrednim društvima FBiH, Zakonu o privrednim društvima RS – a i Zakonu o privrednim društvima Brčko Distrikta. Na osnovu navedenih zakona, kaže se da je privredno društvo: „Društvo je organizacija koje je osnovana da bi sticala dobit – odnosno da bi se bavila prodajom proizvoda i usluga.“ U Zakonu o privrednim društvima, jasno se spominju i odgovornosti privrednih društava. Odgovornost kompanija ili društava može se razmatrati i sa aspekta interne organizacije privrednog društva, koje je moguće podijeliti na društvo ograničene odgovornosti, društvo solidarne odgovornosti, komanditno društvo i dioničko društvo (Trgo, 2010). Dakle, može se zaključiti da se odgovornost privrednih društava u velikoj mjeri razlikuje zbog samog oblika organizacije privrednih društava. Odgovornost privrednih društava, u kontekstu dalje analize, istraživati će se i u zakonima država u okruženju (Hrvatska, Srbija i Crna Gora). U kontekstu boljeg razumjevanja odgovornosti, posebno će se istražiti društvena odgovornost u Bosni i Hercegovini. Društvena odgovornost se sve više prepoznaje kao ono što je dobro u praksi, a njegovi utjecaji se vide kao doprinos

reputaciji i učinku organizacije. Kroz istraživački dio rada napraviti istraživanje zakonskog uporišta odgovornosti, društvene odgovornosti te empirijsko istraživanje o društvenoj odgovornosti privrednih društava koja se praktikuje.

Osnovni problem istraživanja je istražiti koliko i u kojoj mjeri organizacije u Bosni i Hercegovini, odnos privredno društva koja su grupisana u dvije kategorije (društvo ograničene odgovornosti i dioničko društvo) praktikuju društvenu odgovornost, odnosno društveno odgovorno poslovanje. U radu će se fokus staviti na društva ograničene odgovornosti i dionička društva, no važno je napomenuti da postoje i dva dodatna oblika organizacije preduzeća, a to su: komanditno društvo i društvo neograničene odgovornosti. Kroz empirijsko istraživanje, odnosno kroz konceptualizaciju i empirijski validaciju empirijskih rezultata doći će se do rezultata koji će u velikoj mjeri napraviti pomak u kontekstu tržišnog djelovanja privrednih društava u Bosni i Hercegovini. U preglednom dijelu nalaze se komparativna analiza zakona o privrednim (trgovačkim) društvima u BiH i državama regiona (Hrvatska, Srbija, Crna Gora), te će se u tom kontekstu pokušati pronaći odgovor na određene nedostatke koji su eventualno prisutni u zakonu BiH u kontekstu uređenja odgovornosti privrednih društava.

Osnovni predmet istraživanja predstavlja načine određenja i kvantificiranje provođenje politika društveno odgovornog poslovanja u preduzećima u Bosni i Hercegovini. Dakle, pregledom zakonskih rješenja o privrednim društvima u BiH će se pokušati dati prijedlog najboljeg zakonskog okvira, dok će se empirijskim istraživanjem pokušati utvrditi i analizirati zakonski okvir odgovornosti privrednog društva, odnosno društvene odgovornosti, te uraditi empirijsko istraživanje na uzorku bh kompanija o društvenoj odgovornosti, odnosno praksama koje se provode u njihovom poslovanju.

Glavno istraživačko pitanje glasi:

„Da li društveno odgovorno poslovanje predstavlja praksu rada privrednih društava u Bosni i Hercegovini?“

1.2. Hipoteze istraživanja

Glavna hipoteza glasi:

„Društvena odgovornost privrednih društava u Bosni i Hercegovini nije adekvatno regulisana zakonom, te je isti potrebno korigovati.“

Pomoćna hipoteza broj 1 glasi:

„Društveno odgovorno poslovanje predstavlja praksu privrednih društava u Bosni i Hercegovini koja se veoma rijetko provodi.“

Pomoćna hipoteza broj 2 glasi:

„Kompanije iz Bosne i Hercegovine koje posluju po principima društveno odgovornog poslovanja ostvaruju rast prihoda u protekle tri godine.“

Pomoćna hipoteza broj 3 glasi:

„Kompanije iz Bosne i Hercegovine koje posluju po principima društveno odgovornog poslovanja ostvaruju rast dobiti u protekle tri godine.“

Pomoćna hipoteza broj 4 glasi:

„Kompanije koje provode praksu društveno odgovornog poslovanja, istu prezentuju putem vlastite web stranice.“

1.3. Svrha i ciljevi istraživanja

Osnovna svrha istraživanja jeste ustanoviti koja je to odgovornosti kompanija, sa posebnim osvrtom na društveno odgovorno poslovanje.

Osnovni ciljevi su:

- odrediti pojam privrednih društava;
- odrediti vrste privrednih društava;
- definisati organe i nadležnosti privrednih društava;
- utvrditi odgovornost privrednih društava;
- utvrditi zakonski temelj društvene odgovornosti privrednih društava;
- empirijski provjeriti provođenje principa društvene odgovornosti kod kompanija u uzorku;
- dati prijedloge za dalja istraživanja.

1.4. Metodologija istraživanja

Teorijska konceptualizacija rada zasnovana je na konsultiranju jako velikog broja literaturnih jedinica. Riječ je o literaturi domaćeg porijekla, ali i onoj koju su napisali autori anglo – saksonske izvora. Na bazi stručne, relevantne literature, koncipirati će se metodološki okvir, koji će u nastavku rada imati i empirijsku validaciju. Cjelokupno istraživanje, odnosno istraživački dio rada dijeli se na dva dijela:

- Komparativna metoda – istraživanje zakonskog uporišta u kontekstu definiranja privrednih društava i njihovih odgovornosti. Ovaj dio podrazumjeva komparativnu analizu koja će se odnositi na komparaciju zakona BiH, Hrvatske, Srbije i Crne Gore u vezi sa privrednim (trgovačkim) društvima, i njihovim odgovornostima, kao i u vezi sa društvenom odgovornosti. U ovom dijelu koristiti će se normativna metoda, metoda indukcije i dedukcije i istorijska metoda.

- Empirijsko istraživanje – istraživanje na uzorku od 20 kompanije iz Bosne i Hercegovine u kontekstu provođenja politika i praksi društveno odgovornog poslovanja. Osnovna intencija prilikom koncipiranja istraživačkog uzorka jeste ta da se u uzorku nalazi 50% kompanija koje su organizovane kao društvo ograničene odgovornosti, a preostalih 50% da budu dionička društva. Na bazi raznovrsnog uzorka moguće je vršiti komparaciju među odgovorima koji se odnose na odgovornost privrednih društava iz različitih oblika organizacije.

Dakle, uzorak će sadržavati 20 kompanija, i to u sljedećoj strukturi:

- 50% kompanija – društvo ograničene odgovornosti;
- 50% kompanija – dioničko društvo.

Anketni upitnik, na bazi kojeg će se prikupljati podaci, bit će koncipiran na sljedeći način:

- Demografski podaci (spol, godine, obrazovanje, primanja – anketirani će biti menadžeri kompanija);
- Podaci o društveno odgovornom poslovanju (analiza 6 kriterija: održivost; involviranost društveno odgovornog poslovanja u strategiju kompanije; okruženje organizacije; zaštita životne okoline; odnosi na tržištu; relacije u zajednici);
- Podaci o poslovnom rezultatu (profit, prihod, objavljivanje na web stranici) i
- Razvijenost web stranice (objavljivanje rezultata poslovanja).

Podaci koji se prikupe biti će obrađeni u programu MS Excel i SPSS.

1.5. Struktura rada

Rad se sastoji od sljedećih poglavlja:

1. Uvod

U ovom dijelu će se predstaviti uvodna razmatranja, te će se predstaviti predmet i problem istraživanja, svrha i ciljevi rada, hipoteze i osnovne metodološke napomene. Predmet istraživanja odnosi se na odgovornost privrednih društava, zakonsko uređenje ove stavke te se poseban akcent stavlja na društveno odgovorno poslovanje. Kroz konceptualiziran metodološki okvir, postavljene hipoteze (1 glavna, 4 pomoćne) omogućuje se jasan i usmjeravajući pravac daljeg istraživanja, kako teorijskog tako i empirijskog.

2. Pojam privrednih društava

U drugom dijelu rada predstaviti će se pojmovno određenje privrednih društava. U ovom dijelu rada predstavlja se sami pojam, kako se osnivaju koje organe imaju, te koje nadležnosti imaju organi tih preduzeća. Poseban osvrt ovog dijela odnosi se na vrste privrednih društava, koje su definirane zakonom ili pak kriterijuma Evropske Unije. Posebna pažnja će se posvrtniti dvodomnom i jednodomnom režimu organizovanja dioničkih društava,

kao i obilježjima tzv. Evropske kompanije. Dakle, kroz ovaj dio, vrši se upoznavanje sa osnovnim pojmovima, o čemu će se u nastavku rada govoriti mnogo više.

3. Odgovornosti privrednih društava

U trećem poglavlju govoriti će se o odgovornostima privrednih društava. No, prije toga, u ovom dijelu rada govori se općenito, o pojmu odgovornosti, kao i o vrstama odgovornosti sa kojim mogu da se susretnu privredna društva. Nakon toga, elaborira se zakonsko uporište odgovornosti privrednih društava. Jedna od najaktualnijih tema današnjice jeste društveno odgovorno poslovanje privrednih društava, koja se posebno pominju i u teorijskom, ali i u empirijskom dijelu nešto kasnije. U ovom dijelu se detaljno predstavlja koncept društvene odgovornosti.

4. Komparativna analiza odgovornosti privrednih društava u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori

Istraživački dio rada sastoji se od dvije cjeline. Prvi cjelina sadržava komparativnu analizu zakona u četiri države: Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru. Ova analiza se sastoji od 4 osnovne stavke, odnosno od 4 osnovna dijela, a svaki dio predstavlja jednu od pomenutih država. U ovom dijelu će se analizirati na koji način je koncipiran zakon o privrednim društvima ovim državama, da li postoji određena razlika u kontekstu odgovornosti privrednih društava koje je definirana zakonom u ovim državama.

5. Empirijsko istraživanje – analiza društvene odgovornosti

Peti dio rada, ujedno je drugi dio istraživanja. U ovom dijelu se nalaze rezultati istraživanja na uzorku od 20 kompanija/privrednih društava u Bosni i Hercegovini, a samo istraživanje je započelo nakon što su ostvareni minimalni kriteriji uzorkovanja, koji su unaprijed postavljeni. No, prije prezentacije rezultata istraživanja nalazi se metodološki okvir, a nakon što su prikazani rezultati istraživanja, prezentira se diskusija i dokazivanje postavljenih hipoteza.

6. Zaključak

Zaključna razmatranja sublimiraju dosadašnja i nova saznanja. Kroz zaključak, napoemuti će se koji su to ciljevi postavljeni, te će se provjeriti da li su isti i ispunjeni. Nakon toga, usljediti će provjera hipoteza, te će se napraviti prijedlog za dalja istraživanja.

7. Popis literature

Popis literature će uključivati na desetine recentnih istraživačkih radova, koji su nastali u posljednjih 5 godina, a koji se tiču razmatrane tematike. Također, u svrhu izrade rada koristit će se i određeni relevantni internet izvori. Inicijalni popis se nalazi u nastavku rada.

2. POJAM PRIVREDNIH DRUŠTAVA

U ovom dijelu rada biti će analiziran pojam privredna društava, oblici i zadaci ovih organizacija, kao i njihovi organi koji djeluju u ovim organizacijama. Poseban fokus u radu će biti stavljen na društva ograničene odgovornosti i dionička društva, kako je to ranije najavljeno, u uvodnom dijelu.

2.1. Pojmovno određenje privrednih društava

Privredna društva predstavljaju organizacije koje obavljaju određene aktivnosti, a u osnovi njihovog djelovanja jeste sticanje profita (Frndić Imamović, 2019., str. 18).

Za privredno društvo postoji više različitih definicija. Svaka organizacija, ili oblik organizovanja u pravnom smislu pravno je društvo. Samim time, organizacije su nosioci prava i obaveza u svim pravnim odnosima koji proizilaze iz prethodno navedenog. Za privredno društvo se može reći da ima sljedeće odrednice (Veselinović, 2017., str. 22):

1. Organizacija ima odlike pravne osobe;
2. Organizacije obavljaju određenu djelatnost u prometu koji im je inherentan;
3. Organizacijske aktivnosti se tiču privrede;
4. Organizacija je osnovana sa ciljem ostvarivanja zarade.

Pojavi privrednih društava u onom obliku koji danas poznajemo prethodila je pojava novca (Smlatić *et al*, 2012., str. 15.; Stavrić *et al*, 2019., str. 4).

Privredno društvo osnovano je da bi pružalo proizvode i usluge, kreiralo poslove, dalo doprinos nacionalnom dohotku, uvozu, izvozu, i povrh svega, održivom ekonomskom razvoju (Savoio, 2014., str. 65).

Privredna društva mogu biti izvor vladinog djelovanja ili pak izvor preduzetništva. Poduzetništvo je bitan element za ekonomski napredak, jer na bazi aktivnosti preduzetništva omogućava se kreiranje nove vrijednosti i to pomoću sljedećih elemenata (Cuervo *et al*, 2015., str. 15):

- kreiranje poslovnih šansi i prilika;
- dinamizacija novih preduzeća; i
- inoviranje, otvaranje novih radnih mjesta, kvantificiranje, kreiranje, ostvarivanje onoga što prethodno nije bilo.

Pod pojmom odgovornosti podrazumijeva se niz različitih nižih pojmova od kojih svaki podrazumijeva slično značenje. Općenito, odgovornost označava stanje u kojemu je netko odgovoran za neki propust nekome drugome. U tome smislu, razlikuju se civilnopravna i građanskopravna odgovornost. Civilnopravna odgovornost je općenita zabrana nanošenja štete nekome. Ako netko nanese štetu drugome, tada odgovara za nanošenje štete i dužan je odgovarati pred zakonom. Građanskopravna odgovornost znači da je netko napravio

određenu štetu za koju je zakonski odgovoran. Pojam odgovornosti podrazumijeva tri različita značenja, odnosno koristi se na tri različita načina: deskriptivni (koji opisuje), proskriptivni (koji propisuje) i askriptivni (koji pripisuje).

2.2. Vrste privrednih društava

Postoji mnogo različitih kriterija kako se mogu podjeliti privredna društva. U ovom radu, razlikovati će se prema tome kako su inicijalno organizovana, i to u četiri osnovne kategorije, a to su:

- društvo ograničene odgovornosti – d.o.o.;
- društvo neograničene odgovornosti – d.n.o.;
- dioničko društvo – d.d.;
- komanditno društvo i komanditno društvo na dionie – k.d.

2.2.1. Društvo ograničene odgovornosti

Društvo s ograničenom odgovornošću predstavlja oblik organizacije gdje više organizacija ili ljudi rade, saraduju, kreiraju novu vrijednost uz unaprijed ostvarene pologe ili uloge. Uloge koje osnivači polažu na samom početku propisao je zakon (u sumarnom smislu), a ulog svakog pojedinačnog ulagača nije ograničen (Orešković, 2017., str. 15).

Društvo ograničene odgovornosti predstavlja društvo, pravna organizaciju, kapitalno društvo, trgovinsko društvo, ulagači ne odgovaraju za obaveze organizacije i te se evidentira ulagački kapital. S aspekta odgovornosti za obaveze organizacije, organizacija odgovara vlastitom imovinom, te je identičan slučaj i sa aspekta odgovornosti ulagača u kontekstu obaveza. Ulagači u društvu sa ograničenom odgovornosti imaju isti kvantum odgovornosti kao i dioničari sa aspekta dioničnog društva (Šestan, 2019., str. 22).

Upravljanje poslovima koji se odnose na društvo ograničene odgovornosti sa sobom nosi određeni teret za osobu koja se time bavi. Ovo se također odnosi i na zastupanje pravnog lica. I vođenje organizacije i njeno odstupanje u najvećem broju slučajeva obavlja jedna te ista osoba (Gregurić-Bajza, 2020., str. 23).

Osnivači ovog oblika organizacije su članovi, te one osobe koje se na neki drugi način priključe samoj organizaciji, kao što sje slučaj kod nasljeđivanja organizacije ili pak njene dokapitalizacije. Tako stiču i pravo vlasništva u organizaciji i dobijaju dio udjela. To mogu biti ili fizičke osobe ili neke druge organizacije (Klarić, 2016., str. 19).

Osnivač ovog oblika organizacije može da bude samo jedna osoba ili može da bude više osnivača. Oni daju osnivački ulog koji predstavlja inicijalni kapital organizacije i njegova minimalna vrijednost je 1.000,00 KM. Odgovornost organizacije za svoje obaveze reprezentuje se cjelokupnom svojom imovinom, dok osobe koje su osnovale organizaciju ne

odgovaraju za obaveze organizacije vlastitom imovinom koja nije predmet same organizacije i njenih akata (Umihanić, 2019., str. 42).

Društvo ograničene odgovornosti je jedan od najčešćih oblika organizacije preduzeća u svijetu (Orsi, 1991., str. 153).

Uređenje i popularnost društva sa ograničenom odgovornošću u velikoj mjeri zavisi od tog kako su uređeni zakoni u pojedinim državama (Parentoni, 2018., str. 224; Brnabić, 2014., str. 449). Osnovni organi društva ograničene odgovornosti su: skupština; nadzorni odbor; uprava i odbor za reviziju.

Društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) je oblik statusnog organiziranja za poslovnu djelatnost koji spaja prilagodljivost i porezne prednosti javnoga trgovačkog društva (partnership) sa svojstvima ograničene odgovornosti (limited liability) dioničkog društva (joint- stock company). Uvjeti propisani za društvo s ograničenom odgovornošću u različitim se zemljama razlikuju, ali općenito njegov kapital treba biti podijeljen na udjele, društvo može imati neograničen životni vijek, a odgovornost vlasnika udjela za dugove trgovačkog društva ograničena je na nominalnu vrijednost (nominal value) udjela što ih oni imaju. Najmanji i najveći broj vlasnika udjela u društvima s ograničenom odgovornošću često je ograničen, pravo vlasnika udjela da otuđuju svoje udjele može biti ograničeno, udjeli mogu biti trženi na tržištu vrijednosnica, a obično ne postoji mogućnost javnog upisa udjela.

Društvo s ograničenom odgovornošću spada pod trgovačko društvo gdje jedna ili više fizičkih i pravnih osoba unose uloge, te s tim ulozima sudjeluju u već unaprijed dogovorenom temeljnome kapitalu. Članovi društva ne odgovaraju za obveze društva, njihovi ulози ne moraju biti jednaki. Prilikom samog osnivanja društva, osnivač može preuzeti više poslovnih udjela, a suma tih uloga mora biti u skladu sa iznosom temeljnog kapitala društva. Poslovni udjeli društva ne mogu se izraziti u vrijednosnim papirima. Društvo s ograničenom odgovornošću je trgovačko društvo u kojem jedna pravna ili fizička osoba ili više njih ulažu temeljne uloge kojima sudjeluju u unaprijed dogovorenom temeljnom kapitalu tako da članovi ne odgovaraju za obveze društva.

Skupština odlučuje o pitanjima određenim društvenim ugovorom, a osobito o: finansijskim izvješćima društva, izvješću uprave o stanju društva, ako ga je društvo dužno izraditi, upotrebi ostvarene dobiti i pokrivanju gubitka, davanju razrješnice članovima uprave i nadzornog odbora, ako ga društvo ima, što valja učiniti u prvih osam mjeseci poslovne godine za prethodnu godinu, zahtjevu za uplatama uloga, povratu dodatnih uplata novca članovima društva, imenovanju i opozivu članova uprave, izboru i opozivu članova nadzornog odbora ako ga društvo ima, podjeli, spajanju i povlačenju poslovnih udjela, davanju prokure ili trgovačke punomoći za sve pogone koju treba dati uprava, mjerama za ispitivanje i nadzor nad vođenjem poslova, izmjeni društvenog ugovora, postavljanju zahtjeva za naknadu štete koje društvo može imati protiv članova uprave i nadzornog odbora i zamjenika članova uprave te o imenovanju zastupnika u sudskom postupku ako društvo ne mogu zastupati članovi uprave ni nadzorni

odbor, sklapanju ugovora kojima društvo treba trajno steći stvari ili prava za neki svoj pogon za koje se plaća protuvrijednost koja je viša od vrijednosti petine temeljnog kapitala društva kao i o izmjeni takvih ugovora na teret društva, što je uvjet za njihovu valjanost, osim kada je riječ o stjecanju u ovršnom postupku, s time da se odluka o tome mora donijeti s većinom od tri četvrtine danih glasova.“

2.2.2. Društvo neograničene odgovornosti

Kod društva neograničene odgovornosti cjelokupna struktura članova ima zadatak da odgovara neograničeno solidarno, dakle cjelokupnom imovinom koja im je na raspolaganju (Gregurić-Bajza, 2020., str. 43).

Način rada društva sa neograničenom odgovornošću zavisi od vlasnika, ali i od zakona države u kojoj se nalazi to društvo (Patterson, 2002., str. 817).

Neograničena odgovornost zakonska je obaveza osnivača i vlasnika preduzeća da u cijelosti vrate dugove i druge finansijske obveze svojih poduzeća. Zakonska obaveza općenito postoji u poduzećima koja su samostalni poduzetnici ili generalna partnerstva. Prema dvije poslovne strukture, svaki vlasnik preduzeća jednako je odgovoran za otplatu finansijskih obaveza preduzeća (Corporate finance institute, 20.07.2022.)

Ovaj oblik organizacije privrednog društva jako je malo zastupljen u praksi, stoga, u literaturi su mnogo detaljnije obrađeni ostali oblici organizacije privrednih društava u odnosu na ovaj oblik. Svi članovi organizacije treba da neograničeno solidarno odgovaraju interesnim grupama u kontekstu obaveza organizacije, osim ako određenim dokumentom nije precizirano drugačije.

Ovakav tip organizacije stvara se na bazi ugovora o osnivanju, a isti sadržava:

- identitet i mjesto prebivališta članova ovog oblika organizacije,
- firmu, mjesto i vrstu posla organizacije i
- prava i obaveze ulagača u ovom društvu.

Društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću je društvo najmanje dva lica koja su neograničeno solidarno odgovorna za obaveze društva. Ovo društvo ima dvije karakteristike. Prva od njih je da društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću čine najmanje dvije osobe. Druga karakteristika društva jeste da su članovi društva neograničeno solidarno odgovorni za obaveze društva. U odnosu prema trećim osobama, članovi društva odgovaraju za obaveze društva neograničeno solidarno cjelokupnom svojom imovinom.

Društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću članova je, u stvari preduzeće koje nastaje ugovorom dva ili više osnivača radi obavljanja privredne djelatnosti i u kojem svaki član odgovara za obaveze društva cjelokupnom imovinom. Upravljanje vrše svi članovi

društva ili ovlaštenu član koji se naziva prokurist. Dobit se dijeli prema visini uloženog kapitala ili na jednake dijelove. Dakle možemo reći da je ovaj tip društva pogodan za vođenje malog biznisa u okviru užeg kruga ljudi između kojih postoji veliki stepen ličnog povjerenja. U praksi su to najčešće porodične odnosno familijarne firme, odnosno „zatvorene firme“, zato se u nekim uporednim sistemima na ovo društvo primjenjuju, pored pravila trgovačkog prava i pravila o ortakluku građanskog prava.

2.2.3. Dioničko društvo

Dioničko društvo predstavlja oblik organizacije u kojoj se ulagači nazivaju dioničarima, a oni učestvuju s ulozima u osnovnom kapitalu koji je u ovom slučaju podjeljen na dionice, ali dioničari ne odgovaraju za obaveze organizacije (Stjepanović, 2016., str. 15).

Prema Zakonu o privrednim društvima, predsjednik sa svim članovima uprave, odnosno odbora nadzora, odgovora neograničeno za sve štete koje mogu da nastaju ukoliko organizacija ne izvršava svoje unaprijed preuzete dužnosti (Zakon o privrednim društvima, Čl. 272.)

U ovom obliku organizacije ovlasti su rezervisane za organe, a ne članove organizacije - ulagače. Ulagaci mogu a i ne moraju da budu u samoj strukturi organizacije, iz čega proizilazi da je skupština jedini organ koji može ostvariti prava upravljanja u organizaciji. Postoje dva ključna oblika organizovanja dioničkog društva, a to su: monistički (single board system, one-tier system) koncept ustroja ili dualistički (dual board system, two-tier system) (Dorvak, 2018., str. 18).

Dioničko društvo emituje dionice koje se različito nazovaju jer pripadaju različitim verzijama, iz čega proizilaze različita prava za dioničare. Svaki oblik dionice je označeno klasom u koju ta dionica pripada. Dionice je moguće podjeliti na sljedeće vrste: obične, prioritetne, dionice bez prava glasa, dionice zaposlenih i vlastite dionice (Mutapčić, 2011., str. 248).

Članovi društva, ali i osnivači mogu biti domaće i strana lica (Čaušević *et al*, ., 2019., str. 3).

Dioničar i osnivač dioničkog društva nisu sinonimi, te je potrebno napraviti određenu razliku između ovih pojmova. Dionička društva nastala su u vrijeme kolonijalizma i industrijske revolucije, najprije u praksi i posljedično su bila regulirana propisima. Moderna dionička društva nastala su u 19. stoljeću u području rudarstva, željeznice i industrije. Ulaganje u ova područja ne bi se moglo zamisliti bez ovakvog načina prikupljanja kapitala i ograničavanja rizika. Odgovarajuće tvrtke u Nizozemskoj i Francuskoj koje su trebale mnogo novca za svoju prekomorsku trgovinu imale su veliku ulogu u razvoju kompanija. Prednost ovog oblika udruživanja je vrlo jasna za njegove članove. Ukoliko određena osoba nije u posjedu dovoljne količine novca da bi pokrenula posao ili nije u mogućnosti u tu svrhu koristiti vlastitu cjelokupnu imovinu, lakše bi se odlučila na manji rizik gubitka u ulaganju u dioničko

društvo. Takav oblik udruživanja dobar je za one koji imaju pozamašnu svotu novca jer im se daje mogućnost kupiti veći broj dionica i imati glavnu riječ u poduzeću. Prema zapadnom autoru (Samuelson) "korporacija je savršen način za dobivanje velike količine kapitala koji se ne mora vratiti, koji ne ugrožava cjelokupnu imovinu vlasnika, koji omogućuje upravljanje radom i može rezultirati većim prihodom nego onaj dobiven od kamata i koji u konačnici daje mogućnost svakom pojedincu, da u svakom trenutku povрати svoj ulog u nominalnoj ili uvećanoj vrijednosti. Samo u slučaju kada dioničar ulaže u loše društvo može pretrpjeti gubitak, ali to je isključivo posljedica njegove loše prosudbe" (Radošević, 2015., str. 8).

Ukoliko bi neko preuzeo upravljanje dioničkim društvom, sigurno je da bi došlo do određenih promjena u samoj strukturi društva, kao i u svim organima društva (Jurić *et al*, 2009., str. 291).

Dioničko društvo može biti: otvoreno i zatvoreno (Trgo, 2010., str. 83).

Dionice su pojam koji se često spominje u našem okruženju. Dionica je vrijednosni papir, pismena isprava ili elektronski zapis koji svojim vlasnicima daje točno određena prava. Mogu glasiti na donositelja a to znači da se prenose običnom predajom iz ruke u ruku i ime. Mora glasiti na ime ukoliko se izdaje prije uplate punog nominalnog iznosa. Ona je vrijednosni papir koji izdaje dioničko društvo i oni glasi na određeni dio temeljnog kapitala. Suvlasnikom društva postaje se kupnjom dionica toga društva. Izdavanjem dionica društvo dolazi do besplatnog i trajnog izvora kapitala budući da su dionice dugoročni instrument financiranja bez unaprijed određenog roka dospijeca. Dionice smatramo korporativnim vrijednosnim papirima bez unaprijed određenog roka dospijeca, te kao jednu od osnovnih vrsta dugoročnih papira. Vlasnik dionice može imati pravo kod upravljanja te ima pravo sudjelovati u dobiti.

Dionica je vlasnički vrijednosni papir koji predstavlja pravo vlasništva u određenom dioničkom društvu. Dionička društva prodaju dionice kako bi prikupila kapital. Dioničari, zauzvrat, mogu zaraditi dividende, raspodjelu dobiti na temelju svojih dionica i povrat na svoje ulaganje ako poraste cijena dionica. Dionice se mogu kupiti ili prodati na uređenom tržištu ili izvan njega a cijenu određuje ponuda i potražnja. Postoje dvije osnovne vrste dionica: obične dionice, te povlaštene dionice. Obične dionice nose u sebi pravo glasa na glavnoj skupštini dioničkog društva, pravo na isplatu dijela dobiti (dividendu) i pravo na isplatu vrijednosti ostatka imovine nakon likvidacije društva. Povlaštene dionice daju svojim imaočima neka povlaštena prava, npr. pravo na dividendu u unaprijed utvrđenom novčanom iznosu i nemaju pravo glasa na skupštini dioničara, tako da ne mogu uticati na poslovanje društva.

2.2.4. Komanditno društvo

Komanditno društvo predstavlja specifičan oblik privrednog društva u kojemu jedna osoba je isključivo usmjerena ka davanju ideja da bi se posao uopće realizovao, a druga osoba je usmjerena ka investiranju. Može se reći da se komanditno društvo sastoji od kreatora i investitora – kreator je onaj koji ima ideje i spreman je da ih podjeli sa investitorom, a investitor je onaj koji ima novac i spreman je da ga uloži u kreatorovu ideju. I ovaj oblik organizacije uređen je Zakonom o privrednim društvima.

Za ovaj oblik organizacije karakteristično je što članovi same organizacije ne moraju na isti način da odgovaraju za obaveze organizacije (Bitunjac, 2017., str. 19).

Sasvim je jasno da je ovaj oblik organizacije nastao zbog ostvarivanja zajedničkog interesa – kreator ostvaruje profit i realizaciju vlastite ideje, dok investitor se realizuje kao poduzetnik, te osigurava povrat novca na svoju investiciju. Iako sami kreator, koji se naziva komplementar, ne ulaže novac, ovaj oblik organizacije nije predvidio da se zabrani takvo nešto. Dakle, i on može da uloži vlastiti novac u realizaciju poslovne ideje, ako on to želi. On također, može preuzeti obavljanje nekih drugih poslova u organizaciji koje investitor nije radi, kako bi nadomjestio finansijsko neulaganje (Ljubenko, 2014., str. 3).

Da bi se ovaj oblik organizacije osnova, neophodno je potpisati ugovor. Na bazi ugovora se definišu prava i obaveze oba člana organizacije. Pravni odnosi prema trećim osobama, zbog zaštite njihovih interesa, uređeni su sukladno prisilnim propisima. Komanditno društvo zastupaju komplementari, te komanditor nije ovlašten zastupati ovo trgovačko društvo. U iznimnim situacijama, komanditoru se može odlukom svih komplementara pružiti prokura i trgovačka punomoć. Za obaveze komanditnog društva odgovara komplementar, jednako kao i član javnog trgovačkog društva, tj. solidarno i neograničeno cijelom svojom imovinom. Gledajući s druge strane, komanditor ne odgovara za obaveze društva ukoliko je uplatio cjelokupni dug na koji se obvezao društvenim ugovorom. Ukoliko komanditor nije uplatio cijelo dug na koji se obvezao društvenim ugovorom, dužan je odgovarati vjerovnicima društva neposredno i solidarno s ostalim članovima do visine ugovorenog uloga (umanjenog za uplaćeni dio). Ukoliko se komanditoru isplati njegov ulog, ta činjenica prema vjerovnicima društva djeluje kao da ulog nije uplaćen. Isto vrijedi i u situaciji kada komanditor sudjeluje u podjeli dobiti za vrijeme dok je njegov uplaćeni udio u kapitalu društva smanjen zbog gubitka. Komanditor nije dužan vratiti iznose koje je na temelju usvojenih godišnjih, odnosno temeljnih finansijskih izvještaja primio u dobroj vjeri kao udio u dobiti društva. Posebna zaštita vjerovnika komanditnog društva predviđena je onda kada se smatra da komanditor nije uplatio dug na koji se obvezao društvenim ugovorom (Psc, 01.03.2023).

Komanditor u komanditnom društvu, dioničar u dioničkom društvu i vlasnik udjela društva sa ograničenom odgovornošću ne odgovara za obaveze društva, osim kada: koristi društvo za postizanje ličnog cilja koji nije saglasan ciljevima drugih članova i društva u cjelini; upravlja imovinom društva kao svojom imovinom; koristi društvo za prevaru ili oštećenje

svojih povjerenika; utiče na smanjenje imovine društva u svoju korist ili korist trećih lica, ili utiče da društvo preuzme obaveze iako je znao ili morao znati da društvo nije ili neće biti sposobno da izvrši svoje obaveze.

2.3. Organi privrednih društava

U društvu sa ograničenom odgovornošću, kao društvu kapitala, koje je najzastupljenije privredno društvo na našim prostorima, razdvojeno je vlasništvo nad kapitalom od upravljanja, za razliku od društva lica gdje su funkcije vlasništva i upravljanja, najčešće, sjedinjene u istom organu, a ponekad i u istoj ličnosti. Odvajanje upravljačke funkcije od svojinskih prava ima značajnu ulogu u poslovnoj efikasnosti svakog privrednog društva

S obzirom na to da postoji jednodomno i dvodomno upravljanje privrednim društvom, može se zaključiti da postoje dva načina kako tumačiti organe privrednih društava, a to su (Maričić, 2016., str. 49):

- Jednodomno upravljanje uključuje sljedeće organe u organizaciji: skupština i izvršni odbor direktora sa izvršnim i neizvršnim direktorima;
- Dvodomno upravljanje podrazumjeva postojanje sljedećih organa: skupština, nadzorni odbor i jedan ili više direktora, odbor za reviziju, vanjski revizor i sekretar društva.

Dakle, u svim organizacijama, koje nazivamo društvima, postoje određeni organi ili institucije, koje upravljaju, a to su (Bahtić, 2012., str. 85):

- skupština društva (ili skupština dioničara),
- upravni odbor ili odbor direktora,
- nadzorni odbor,
- direktor,
- izvršni direktori.

Skupština društva s ograničenom odgovornošću, kao i ona kod dioničkog društva, organ je u kojem svi članovi društva ostvaruju svoja upravljačka prava. Iako odredbe Zakona o trgovačkim društvima detaljno uređuju djelovanje i nadležnost ovog organa, dodatna regulacija moguća je i autonomnim aktom. Člankom 440. Zakona određeno je kako članovi društva u skupštini donose odluke na koje su ovlašteni zakonom i društvenim ugovorom, osim ako se članovi društva u pisanom obliku ne dogovore o odluci koju treba donijeti da se o njoj glasuje pisanim putem, pa se u tom slučaju većina određuje temeljem ukupnog broja glasova kojima raspolažu članovi društva. U slučaju da jedan član drži sve poslovne udjele, o donošenju odluke bez odgode sastavlja zapisnik te ga potpisuje. Skupština društva s ograničenom odgovornošću nadležna je za odlučivanje o financijskim izvješćima društva kao i izvješćima uprave o stanju društva, zahtjevima za uplatu uloga, imenovanju i opozivu članova uprave, podjeli, spajanju i povlačenju poslovnih udjela, mjerama za ispitivanje i

nadzor nad vođenjem poslova, izmjeni društvenog ugovora i drugo. Međutim, društvenim ugovorom ne može se izuzeti iz nadležnosti skupštine donošenje odluka koje se odnose na odlučivanje o financijskim izvješćima, povratu dodatnih uplata novca članovima društva, izboru i opozivu članova nadzornog odbora ukoliko ga društvo ima te postavljaju zahtjeva za naknadu štete koje društvo može imati protiv članova uprave i nadzornog odbora.

Članom upravnog odbora ne može biti osoba: koja je član deset drugih nadzornih odbora odnosno upravnih odbora, član uprave odnosno izvršni direktor društva koje je ovisno u odnosu prema dioničkom društvu o upravnom odboru, koja je član uprave odnosno izvršni direktor nekog drugog društva kapitala u nadzornom odboru, tj. u upravnom odboru u kojem se nalazi izvršni direktor, koja ne ispunjava uvjete nekažnjavanja odnosno neizricanja mjera sigurnosti, za dužnosnike navedene u Zakonu o sprječavanju interesa u obnašanju javnih dužnosti koji se primjenjuje na isti način kao i članstva u upravi dioničkog društva. Bitna razlika između monističkog i dualističkog ustroja organa dioničkog društva ogleda se u podjeli nadležnosti organa u društvu. U dualističkom ustroju organa društva nadležnosti triju organa strogo su odijeljene, uz iznimno Zakonom striktno određenu mogućnost međusobnog zadiranja jednog u poslove drugog. Monistički ustroj ima dvije važne funkcije: vođenje poslova društva i nadzor, te ih objedinjuje u jednom organu. Praksa pokazuje da se oba dva ustroja organa društva u nekim stvarima približuju, kako to pokazuju praktična rješenja razvijena u zemljama u kojima se koristi jedan ili drugi ustroj organa društva. Zakonom se nadležnost upravnog odbora određuje kao: vođenje društva, postavljanje osnova za obavljanje predmeta poslovanja, imenovanje i opoziv imenovanja izvršnih direktora, nadziranje kako se vode poslovi društva, zastupanje društva prema izvršnim direktorima. Upravni odbor odgovoran je za odlučivanje, ali to ne može sam potpuno uraditi. Pripremu za odlučivanje treba da obave oni koji su zaduženi za vođenje poslova društva (izvršni direktori), ali odluku ipak donosi upravni odbor koji za to i odgovara. U društvu s dualističkim ustrojem organa nadzorni odbor može se miješati u vođenje poslova društva samo tako da zahtjeva od uprave da prije poduzimanja određenih pravnih radnji mora zatražiti suglasnost tog odbora, ali ne i donošenjem poslovnih odluka. Upravni odbor može odlučivati o svemu što se odnosi na vođenje društva, ali ako pritom nije u nadležnosti glavne skupštine.

2.4. Nadležnosti privrednih društava

Privredna društva su nadležna za obavljanje onih aktivnosti koja su u skladu sa njihovom registracijom. Dakle, privredno društvo se, prilikom same registracije, opredjeljuje za određene aktivnosti koje će obavljati na tržištu. Te aktivnosti se biraju u jednom od koraka registracije društva (Zakon o registraciji poslovnih subjekata u Federaciji Bosne i Hercegovine), i nakon toga se privrednom društvu dodjeljuje određena šifra djelatnosti (Okrugla kocka, 20.07.2022). Društvo počinje obavljati svoju djelatnost nakon upisa u registar društava i objavljivanja registracije u skladu sa zakonom kojim se uređuje registracija privrednih društava. Djelatnosti za koje je zakonom utvrđeno da se mogu

obavljati samo na osnovu saglasnosti, dozvole ili drugog akta nadležnog organa mogu se obavljati nakon dobijanja dozvole, saglasnosti ili drugog akta nadležnog organa.

Preduzeću je strogo zabranjeno obavljati bilo koju drugu djelatnost mimo one koja je određena zakonom. Inače, djelatnosti društva određene su statutom društva ili osnovačkim aktom, koji mora biti u skladu sa zakonom.

3. ODGOVORNOSTI PRIVREDNIH DRUŠTAVA

3.1. Pojam odgovornosti

Odgovornost je jako česta tema u mnogim filozofskim raspravama i znanstvenim radovima, često usko vezana uz raspravu o slobodi volje. O njoj su pisali i razmišljali mnogi filozofi te su se formirale različite pozicije od kojih je svaka na drugačiji način pristupila problemima koji se tiču moralne odgovornosti i na različit način shvaćala kriterije koji odlučuju kada nekoga smatramo moralno odgovornim.

Pojam "odgovornosti", ili ideja koju ta imenica danas izražava, ima dugu historiju. Unatoč tome, sama je riječ prilično nova: iako ju je moguće povremeno pronaći od šesnaestog stoljeća nadalje (uglavnom kao trag karaktera ili kvalitete i stoga je predstavljena kao pridjev), tek u drugoj polovici osamnaestog stoljeća da se počinje pojavljivati, kao imenica u tekstovima pravne, a često i šire političke naravi. Dapače, iz historijske perspektive, "odgovornost" najprije poprima pravno značenje, a tek će se kasnije, već u drugoj polovini dvadesetog stoljeća, nametnuti i zahtjevnije moralno značenje na tehničkoj i javnoj razini (Patrao, 2015., str. 19).

Pojam odgovornosti je važan u društvenom životu i u odnosu prema različitim institucijama, društvu općenito (Martin, 2007., str. 1; Bivins, 2012., str. 20.).

Jedinstvena definicija koncepta društvene odgovornosti organizacija ili privrednih društava ne postoji (Kahvedžić, 2018., str. 149).

U nastavku rada će se pokušati determinisati ovaj fenomen detaljnije, kroz prezentaciju vrsta odgovornosti.

3.2. Vrste odgovornosti privrednih društava

Kod privrednih društava postoji više različitih vrsta odgovornosti, koje mogu da se razlikuju shodno tome o kojem tipu privrednog društva je riječ. Kada se govori o odgovornosti privrednih društava, općenito govoreći, postoje tri osnovne vrste odgovornosti (Frndić Imamović, 2019., str. 35):

- Odgovornost za vlastite obaveze,

- Odgovornost za drugog,
- Društvena odgovornosti.

Pod društvenom odgovornošću poduzeća podrazumijevamo opredjeljenje poduzeća da svoje poslovne strategije, odlučivanja i aktivnosti usmjerava ka unaprjeđenju ekonomskog, društvenog i prirodnog okruženja u kome posluje. Poduzeće ne treba samo ostvarivati profit, već treba imati i pozitivan utjecaj na sredinu u kojoj posluje. Premda ne postoji jedna opće prihvaćena, jedinstvena definicija društveno odgovornog poslovanja, bit tog koncepta je svugdje jednaka. U nastavku slijede definicije pojma društvene odgovornosti nekoliko istaknutih organizacija i pojedinaca koji se bave tim područjem. Najčešće se definicije razlikuju samo u određenim detaljima. Organizacija World Business Council for Sustainable Development (WBCSD – Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj) društveno odgovorno poslovanje definira kao opredijeljenost gospodarstva da pridonosi održivom gospodarskom razvoju, radeći sa zaposlenicima, njihovim obiteljima, lokalnom zajednicom i cjelokupnim društvom na unaprjeđenju kvalitete života. Organizacija Business for Social Responsibility (BSR - Poslovni svijet za društvenu odgovornost) tumači društveno odgovorno poslovanje kao „postizanje komercijalnog uspjeha na način da se poštuju etičke vrijednosti, ljudi, zajednica i prirodni okoliš. Buble smatra da društvena odgovornost podrazumijeva "obvezu menadžmenta da pravi izbore i poduzima akcije koje će doprinijeti dobrobiti i interesima društva i poduzeća. Drugim riječima, društvena odgovornost znači razlikovanje pravog od krivog i činjenje pravog. Budući da je pitanje vrste odgovornosti za štetu svakako jedno od temeljnih pitanja svakog slučaja odgovornosti u nacionalnim pravnim sustavima, željeli smo provjeriti je li tome tako i na europskoj razini, odnosno je li razlikovanje odgovornosti na temelju krivnje i objektivne odgovornosti i na europskom nivou od takvog značaja. Iako je svjestan velikih razlika u odštetnopravnim sustavima država članica, europski zakonodavac u pravilu pred njih postavlja zadatak pravilne implementacije i ostvarenja cilja europskih propisa u kojima na pitanje vrste odgovornosti nije izričito odgovorio. I u slučajevima odgovornosti za štetu koji su se razvili isključivo kroz praksu Suda EU (odgovornost država članica i odgovornost same Unije zbog povreda europskog prava) teško je odrediti o kojoj se tu vrsti odgovornosti radi, jer krivnju štetnika ne ističu kao posebnu pretpostavku odgovornosti. Nešto detaljnije i svakako sustavnije određenje vrste odgovornosti za štetu na europskom nivou možemo pronaći jedino u neobvezujućim pravilima o odgovornosti za štetu, nastalim kao rezultat dugogodišnjeg rada brojnih pripadnika akademske zajednice i pravnika praktičara, vođenih idejom da, usprkos velikim razlikama u nacionalnim pravima, postoji mogućnost pronalaska zajedničkih pravila o odgovornosti za štetu, pa tako i vrsti te odgovornosti.

O samoj odgovornosti ali i o vrstama i oblicima odgovornosti će biti više govora u nastavku rada.

3.3. Zakonsko uporište odgovornosti privrednih društava

Kada se govori o odgovornosti, prije svega, važno je naglasiti da odgovornost privrednih društava nije proizvoljna, već ona ima zakonsko uporište. S obzirom na to da će se u narednom poglavlju govoriti o zakonima u BiH, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori u kontekstu odgovornosti, u ovom dijelu će se govoriti o tome koji zakoni u BiH su zastupljeni u kontekstu odgovornosti privrednih društava. Dakle, to su sljedeći zakoni:

- Zakon o privrednim društvima FBiH - Službene novine Federacije BiH, br. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 88/08, 7/09, 75/13, 81/15 i 75/21.
- Zakon o privrednim društvima - Službeni glasnik RS, br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017 i 82/2019.
- Zakon o preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.
- Zakon o javnim preduzećima FBiH - Službene novine Federacije BiH, br. 8/2005, 81/2008, 22/2009 i 109/2012.
- Zakon o javnim preduzećima RS - Službeni glasnik RS, br. 75/04, 78/11.
- Zakon o javnim preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 22/2018, 5/2020 i 10/2022

S obzirom na kompleksno uređenje Bosne i Hercegovine (1 država, 2 entiteta, 1 distrikt), prethodno je navedeno nekoliko zakona u vezi ove tematike. Dakle, svaki od ovih zakona definiše privredna društva i njegove specifičnosti na određenom teritoriju BiH, pa shodno tome i odgovornosti privrednih društava. O ovome će se više govoriti u poglavlju br. 4.

3.4. Osvrt na društvenu odgovornost privrednih društava

Društveno odgovorno poslovanje je veoma poznat i razvijen koncept. Uprkos tome, jako malo ljudi je spremno i sposobno da tačno definiše društveno odgovorno poslovanje. Društvena odgovornost, relativno novi pojam u poslovanju u velikoj mjeri je oblikovan 1960-ih godina, podrazumijeva obvezu menadžmenta da pravi izbore i poduzima akcije koje će pridonijeti dobrobiti i interesima društva i tvrtke. Društvena odgovornost ima širok spektar značenja, prijevoda i definicija no može se definirati kao: društvena odgovornost je sve ono što radimo svjesno, dobrovoljno i na način kojim pokazujemo da nam je stalo do okoline koja nas okružuje. To je koncept prema kojem tvrtke na dobrovoljnom principu integriraju brigu za društvena pitanja i zaštitu okoliša u svoje aktivnosti i odnose s vlasnicima, dioničarima, zaposlenicima, potrošačima, dobavljačima, vladom, medijima i širom javnošću. Dioničari to su pojedinci, zajednice ili organizacije koje utječu na poslovanje tvrtke i/ili na koje poslovanje tvrtke ima utjecaj, npr. radnici, kupci, dobavljači, dioničari, lokalna zajednica, civilno društvo itd. Ili „odgovornost organizacije za utjecaj svojih odluka i aktivnosti na društvo i životnu sredinu, kroz transparentno i etičko ponašanje koje: doprinosi održivom razvoju, uključujući zdravlje i dobrobit društva; uzima u obzir očekivanja zainteresiranih strana; u skladu je sa važećim zakonom i u skladu sa međunarodnim normama ponašanja; i koje je integrirano u cijeloj organizaciji. Pojam

društvene odgovornosti odnosi se na cjelokupno djelovanje pojedinaca, grupa, tvrtki na sve odnose koji pri tom djelovanju uspostavljaju. Ovo je sasvim razumljivo jer nije razvijeno puno različitih definicija društveno odgovornog poslovanja, a neke od njih biti će predstavljene u narednoj tabeli.

Tabela 1. Definicije društveno odgovornog poslovanja

<i>Organizacija</i>	<i>Vrsta organizacije</i>	<i>Definicija društveno odgovornog poslovanja</i>	<i>Izvor</i>
<i>Vlada Ujedinjenog Kraljevstva</i>	<i>Vladina organizacija</i>	<i>Volonterske akcije koje poslovanje može poduzeti, uz poštovanje minimalnih zakonskih zahtjeva, kako bi zadovoljilo i svoje konkurentske interese i interese šireg društva.</i>	<i>www.csr.gov.uk</i>
<i>Europska komisija</i>	<i>Vladina organizacija</i>	<i>Koncept u kojem kompanije dobrovoljno integriraju društvene i ekološke probleme u svoje poslovanje i odnose s intersnim skupinama.</i>	<i>Zelena knjiga EK-a, 2001. Promicanje europskog okvira za DOP.</i>
<i>Kinesko ministarstvo trgovine</i>	<i>Vladina organizacija</i>	<i>Konkretna akcija kineskih kompanija za provedbu političkih težnji novog kolektivnog vodstva Komunističke partije stavljanje čovjeka na prvo mjesto kako bi se stvorilo skladno društvo.</i>	<i>Etička korporacija, 2005. Politika: kineska definicija CSR-a, 15. septembra 2005.: www.ethicalcorp.com.</i>

<p>Konfederacija britanske industrije</p>	<p>Poslovne udruge</p>	<p><i>Priznanje kompanija da one trebaju biti odgovorne ne samo za finansijske rezultate, nego i za utjecaj svojih aktivnosti na društvo i/ili okoliš.</i></p>	<p>www.cbi.org.uk</p>
<p>Svjetsko poslovno vijeće za održivi razvoj (WBCSD)</p>	<p>Poslovne udruge</p>	<p><i>Stalna obveza poslovanja da se ponašaju etički i pridonose gospodarskom razvoju, istodobno poboljšavajući kvalitetu života radne snage i njihovih porodica, kao i lokalne zajednice i društva u cjelini.</i></p>	<p>WBCSD, 1999. CSR: Susret s promjenjivim očekivanjima</p>
<p>Gap Inc.</p>	<p>Korporacija</p>	<p><i>Biti društveno odgovoran znači ugraditi vlastite vrijednosti i etiku u sve što činimo – od načina poslovanja do utjecaja na zajednice u kojima živimo i radimo.</i></p>	<p>www.gapinc.com</p>

Izvor: Autor rada prema: Glumac M., "Društvena odgovornost kao važan aspekt uspješnog poslovanja", Paragraf 1 (2), str. 101.; Ognjanović V., „Društvena odgovornost privrednih društava i vrednovanje na finansijskim tržištima „,Expert contributions, 1 (2), 2011., str. 49.

4. KOMPARATIVNA ANALIZA ODGOVORNOSTI PRIVREDNIH DRUŠTAVA U BOSNI I HERCEGOVINI, HRVATSKOJ, SRBIJI I CRNOJ GORI

U ovom dijelu rada napraviti će se pregled zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava u BiH, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori, na osnovu čega će se dobiti svojevrsna komparativna analiza.

4.1. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Bosna i Hercegovina

Kao što je ranije navedenog, država BiH je veoma kompleksno uređena, shodno tome, postoje minimalno tri zakona koja tretiraju odgovornost privrednih društava, a to su: Zakon o privrednim društvima FBiH; Zakon o privrednim društvima RS i Zakon o preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

U Zakonu o privrednim društvima FBiH odgovornost privrednih društava pominje se u nekoliko različitih konteksta. Prije svega, odgovornost je ključni kriterij klasifikacije privrednih društava (Član 3). Shodno tome, društva sa ograničenom odgovornošću mogu imati obaveze za kojeće da odgovaraju svojom imovinom, dok neka druga društva, recimo ono sa neograničenom odgovornosti, odgovara upravo tako - neograničeno.

U registar društava se upisuje, između ostalog, i odgovornost društva. U ovom Zakonu, u članu 64. definirane su i odgovornosti u slučaju podjele imovine privrednog društva, kao i odgovornosti u slučaju reorganizacije (Član 64). Također, u zakonu su definirane pojedinosti koje se odnose na svaki od oblika preduzeća, sukladno njegovoj inicijalnoj organizaciji (d.o.o., d.d., d.n.o., k.d.).

U kontekstu prethodno navedenog, posebno je značajno istaći kako postoje lica koja imaju posebne dužnosti prema preduzeću. Prednje je definisano Zakonom o privrednim društvima u Federaciji BiH (Član 32) na sljedeći način:

“Specifične obaveze prema organizaciji mogu imati:

- a) sudionici d.n.o i menadžeri komanditnog društva;
- b) neki članovi d.o.o;
- c) dioničar koji ima udio u osnovnom kapitalu društva;
- d) članovi uprave, predsjednik i članovi nadzornog odbora, zastupnici i prokuristi;
- e) likvidacioni upravnik.”

Dakle, ova lica, u kontekstu upravljanja privrednim subjektom, imaju posebne dužnosti, odnosno odgovornosti koje su unaprijed definirane.

U kontekstu odgovornosti privrednih društava, važno se dotaknuti i Zakona o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine. Prije svega, važno je spomenuti odgovornost s aspekta njihove organizacije, pa tako javna preduzeća u Federaciji Bosne i Hercegovine mogu biti dionička društva ili društva ograničene odgovornosti (Čl. 3). U kontekstu upravljanja javnim preduzećem, važno je naglasiti da strateški i operativni menadžeri javnog preduzeća imaju odgovarajuće obaveze i odgovornosti u svom radu koje su utvrđena relevantnim zakonskim odredbama i pravilima koja su javno publikovana (Čl. 13). Također, svi članovi javnih preduzeća, neovisno o poziciji na kojoj se nalaze, treba da na adekvatan način raspolažu imovinom javnih preduzeća, odnosno da imaju odgovoran pristup (Čl. 16), a jedna od njihovih obaveza je i strateška kontrola, koja se implementira povremeno (Čl. 17).

Prema Zakonu o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine (Čl. 19), osnovne odgovornosti nadzornog odbora su:

- a) donošenje pravila, pravilnika i poslovnika po kojem strateški i operativni menadžeri obavljaju svoje dnevne aktivnosti, što svakako treba da bude u skladu sa Zakonom o privrednim društvima i ovim Zakonom, statutom i etičkim kodeksom;
- b) sve poslovničke i pravilničke treba da donesu isključivo osobe koje su pravne struke – odnosno osobe koje imaju relevantna znanja i sposobnosti da obave taj posao;
- c) sve procedure u javnim preduzećima treba da budu usmjerene na to da se izgradi povjerenje u sistem, te da je jasna procedura o sankcionisanju odgovornih lica;
- d) utvrđivanje načina kako se može napredovati, po kojim metodama, da postoji jasan obrazac i metologija za napredak svakog uposlenika u javnom preduzeću.

Uprava javnoj preduzeća je odgovorna za (Zakon o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine, Čl. 21):

- a) provođenje etičkih normi u organizaciji,
- b) svi članovi organizacije postupaju prema donešenim etičkim normama.

Jedan od organa javnih preduzeća jeste i Odjel za internu reviziju, koji ima sljedeće odgovornosti (Zakon o javnim preduzećima Federacije Bosne i Hercegovine, Čl. 32):

- a) podnosi izvještaj o reviziji na godišnjem nivou, kako bi se ustanovilo koja su to polja i oblasti poslovanja određene organizacije koje trebaju da budu podložne određenim korekcijama;
- b) daje preporuke za napredak, tačnije traži prostor za poboljšanje i daje preporuke kako taj prostor iskoristiti;
- c) posluje u skladu sa međunarodnim standardima revizije.

Kada je u pitanju Zakon o privrednim društvima Republike Srpske, može se vidjeti da u članu 15., stav 2. se navodi ko je za šta odgovoran u procesu vođenja privrednog društva. Odgovornosti utvrđuje nadležni sud (Čl. 15., St. 3). Prema Članu 25., stav 5., nalaže se da je zastupnik privrednog društva odgovoran za negativan ishod prema samoj organizaciji.

Prema članu 35. navodi se da su privredna društva odgovorna da ne učestvuju u sukobu interesa sa određenim javnim licima i sl., što nije pomenuto u Zakonu o privrednim društvima FBiH. Također, u ovom zakonu govori se o odgovornosti čuvanja poslovne tajne (Član 38). U članu 48 navodi se: “Ortačko društvo odgovara cjelokupnom imovinom za sve nastale obaveze.” Prema članu 72: “Sva lica, neovisno o tome koliko ih je, imaju iste obaveze unutar organizacije u smislu odgovornosti.” Zakon o preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ne razlikuje se od Zakon o privrednim društvima FBiH. Nadalje, na teritoriji Bosne i Hercegovine ne postoji Zakon o društvenoj odgovornosti i društveno odgovornom poslovanju.

Da bi se u potpunosti razumjela odgovornost privrednih društva, neminovno je konsultirati i Krivični zakon Bosne i Hercegovine. U istom je prije svega, definiran pojam odgovorne osobe u privrednom društvu: Odgovorna osoba je osoba u privrednom društvu ili u drugoj pravnoj osobi kojoj je s obzirom na njenu dužnost ili na osnovu posebne ovlasti povjeren određeni krug poslova koji se odnose na primjenu zakona ili propisa donesenih na osnovu zakona, ili općeg akta privrednog društva ili druge pravne osobe u upravljanju i rukovanju imovinom, ili se odnose na rukovođenje proizvodnjom ili nekom drugom privrednom djelatnošću ili na nadzor nad njima (Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Čl. 2., St. 6).

Prema istom zakonu, privredno društvo je krivično odgovorno u sljedećim situacijama (Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Čl. 128):

- kada su odgovorne osobe u organizaciji učestvovala u realizaciji djela, kroz neke aktivnosti, djelovanje, odobravanje i sl.;
- kada su odgovorne osobe u organizaciji vršile utjecaj na osobe koja vrše krivična djela da ta krivična djela i urade;
- kada je došlo do neopravdanog ili neovlaštenog bogaćenja određene pravne osobe ili odgovorne osobe u organizaciji;
- kada odgovorne osobe u organizaciji svjesno krše zakon ili utječu na druge da svjesno prekrše zakon.

Shodno utvrđivanju krivične odgovornosti privrednog društva, isto može da snosi neku od sljedećih kazni (Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Čl. 135):

- novčana kazna;
- kazna oduzimanja imovine;
- kazna prestanka pravne osobe.

I u Krivičnom zakonu Republike Srpske, kao i u Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, postoje određene odgovornosti privrednih društava, koje se događaju u sljedećim slučajevima (Krivični zakonik Republike Srpske):

1. “kada je određeno krivično djelo nastalo kao rezultat odluka, nastojanja ili odobrenja menadžera u određenoj organizaciji; ili
2. kada su menadžeri u organizaciji izvršili utjecaj na učinioca te na takav način omogućili sprovođenje krivičnog djela; ili
3. kada organizacija koristi onu opremu ili druga sredstva koja je otuđila na način koji je u suprotnosti sa zakonom; ili
4. kada su menadžeri u određenoj organizaciji propustili nadzor zakonitosti obavljanja zadataka od strane svojih zaposlenika.”

Pored prethodno navedenog, u ovom dijelu elaboracije važno je pomenuti i institute probijanja pravne ličnosti (Trivun, 2019, str. 127).

Imovina društva sastoji se od novca, stvari i prava i sve što čini imovinu društva ne može činiti i imovinu njegovih članova. To znači da članovi društva kapitala ne odgovaraju svojom imovinom za obaveze koje proizlaze iz pravnih poslova društva, već da postoji imovina koja je odvojena od imovine članova kojom društvo odgovara za svoje obaveze. S time u vezi, postoji iznimka kojom se opisuje institut proboja pravne ličnosti i koja predstavlja pravnu situaciju u kojoj dolazi do odgovornosti članova društva kapitala za obaveze društva iz razloga jer članovi društva zloupotrebljavaju načelo neodgovaranja za obaveze društva (Kezelj, 2023, str. 3).

4.2. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih (trgovačkih) društava – Hrvatska

Kada se razmatra odgovornost privrednih društava u Republici Hrvatskoj, primarno se analizira Zakon o trgovačkim društvima Republike Hrvatske, NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22. S obzirom na to da je Hrvatska članica Evropske Unije, u ovaj zakon integrisani su i određeni dijelovi koji se odnose na Direktive Evropske Unije (Direktiva 2007/26; Direktiva 2009/102 i dr.). Prema Čl. 6. ovog zakon, za obaveze privrednog društva nakon osnivanja, odgovara privredno društvo, a za obaveze prije momenta upisa u registar, odgovara onaj koji void postupak osnivanja društva. Osim samih naziva oblika privrednih društava, koja se razlikuju u odnosu na zakone koji su aktualni na području Bosne i Hercegovine, ne postoje značajne razlike. U samom Zakonu o trgovačkim društvima RH se ne spominje društveno odgovorno poslovanje, ipak su u drugim zakonima u ovoj državi propisane određene upute kako društveno odgovorno poslovati, iako je glavna preporuka: “Potrebno je raditi više i boje od onoga što zakon nalaže”.

Odgovornost preduzeća leži u odgovornosti osoba koje se nalaze u tim preduzećima, shodno tome koje poteze te osobe povlače. “Odgovorna osoba u privatnom ili drugom poduzeću ili u drugoj društvenoj pravnoj osobi koja se bavi gospodarskom djelatnošću, koja zna da je privatno ili drugo poduzeće odnosno društvena pravna osoba postala nesposobna za plaćanje, isplatom duga ili na drugi način stavi kojeg vjerovnika u povoljniji položaj i time znatno ošteti ostale vjerovnike privatnog ili drugog poduzeća odnosno društvene pravne

osobe, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do tri godine. Odgovorna osoba u privatnom ili drugom poduzeću ili drugoj društvenoj pravnoj osobi koja se bavi gospodarskom djelatnošću, koja zna da je privatno ili drugo poduzeće odnosno društvena pravna osoba postala nesposobna za plaćanje, u namjeri da izigra ili ošteti vjerovnika, prizna neistinito potraživanje, sastavlja lažne ugovore, ili nekom drugom prijevarnom radnjom ošteti vjerovnike privatnog ili drugog poduzeća odnosno društvene pravne osobe, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.“ (Krivični zakon Republike Hrvatske, Čl. 101).

4.3. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Srbija

Kada je u pitanju država Srbija, u ovoj državi na snazi je Zakon o privrednim društvima. Ovaj zakon je koncipiran na sličan na kao i Zakon o privrednim društvima Bosne i Hercegovine. Ipak, postoje određene razlike i specifičnosti. Za početak, zanimljivo je to da u Srbiji Zakon ne predviđa postojanje društva sa neograničenom odgovornosti, za razliku od BiH. Prema Članu 17., članovi društva odgovaraju za obaveze društva, neovisno o tipu društva. U zakonu se također govori o odgovornosti zastupnika, odnosno prokuriste (Član 41) u procesu zastupanja pravnog lica. Baš kao i u hrvatskom zakonu, pominju se i odgovornosti za poslovnu tajnu (Član 72). Privredna društva imaju i odgovornosti za svoje preuzete obaveze, kao i za svoju imovinu (Član 84). Zakon o društvenoj odgovornosti i društvenoodgovornom poslovanju u Srbiji ne postoji.

U Krivičnom zakonu Republike Srbije, stoji “Odgovornost pravnih lica za krivična djela, kao i sankcije pravnih lica za krivična djela uređuju se posebnim zakonom.” (Krivični zakonik Republike Srbije, Čl. 12).

Dakle, riječ je o posebnom zakonu koji tretira ovu materiju, a to je Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije. Prema Članu 6. ovog zakona, “Pravno lice odgovara za krivično djelo koje u okviru svojih poslova, odnosno ovlaštenja učini odgovorno lice u namjeri da za pravno lice ostvari korist.” (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije, Čl. 6.).

Vrste krivičnih sankcija, prema ovom Zakonu su (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije, Čl. 12):

1. kazna;
2. uslovna osuda;
3. mjere bezbjednosti.

Pravne posljedice usljed krivičnog djela su sljedeće (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije, Čl. 28):

1. prestanak vršenja određene djelatnosti ili poslova;

2. gubitak određenih dozvola, odobrenja, koncesija, subvencija ili drugih oblika podsticaja koji se daju odlukom državnog organa ili organa jedinice lokalne samouprave.
3. zabrana vršenja određene djelatnosti ili poslova;
4. zabrana učešća u postupku javnih nabavki;
5. zabrana učešća u postupku privatizacije privrednih subjekata;
6. zabrana sticanja određenih dozvola, odobrenja, koncesija, subvencija ili drugih oblika podsticaja koji se daju odlukom državnog organa ili organa jedinice lokalne samouprave.

4.4. Analiza zakona koji se odnose na odgovornost privrednih društava – Crna Gora

U Crnoj Gori na snazi je Zakon o privrednim društvima Crne Gore, koji će u nastavku biti analiziran u kontekstu odgovornosti privrednih društava. U ovom Zakonu, na samom početku u članu 9 se pominju odgovornosti društva za svoje obaveze. U Članu 11. stoji: „Privredno društvo odgovara za svoje obaveze cjelokupnom svojom imovinom. Ortaci u ortačkom društvu i komplementari u komanditnom društvu odgovaraju za obaveze društva solidarno i neograničeno, cjelokupnom svojom imovinom”. “Privredno društvo je pravno lice koje samostalno obavlja jednu ili više privrednih djelatnosti u skladu sa zakonom i koje je kao takvo upisano u odgovarajući registar. Privredna društva su: ortačko društvo; komanditno društvo; akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću. Privrednu djelatnost mogu obavljati i: preduzetnik, dio stranog privrednog društva i druga pravna lica uređena posebnim propisima.” (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, Čl. 2)

Važno je naglasiti da ovaj zakon također ne predviđa postojanje društva sa neograničenom odgovornosti. Ostatak zakona je u velikoj mjeri jednak kao i u prethodno navedenim zakonima ranije analiziranih država. Također, ni u ovom slučaju ne postoji zakon o društvenoj odgovornosti kompanija. Zakon o privrednim društvima uvodi pitanje odgovornosti za obaveze privrednih subjekata, odnosno propisano je osnovno pravilo korporativnog prava da svaki privredni subjekt sa pravnim subjektivitetom odgovara za svoje obaveze celokupnom svojom imovinom, budući da je kao pravni subjekt nosilac prava i obaveza iz pravnog prometa sa trećim licima, a članovi društva odgovaraju zavisno od pravne forme privrednog društva. U odredbama koje regulišu ovo pitanje, predviđena je odgovornost za obaveze pre osnivanja društva, kao i odgovornost za obaveze društva u toku njegovog trajanja i poslovanja.

U Krivičnom zakoniku Republike Crne Gore stoji: „Odgovornost pravnih lica za krivična djela, kao i sankcije za njih biće zakonom predviđene.” (Krivični zakonik Crne Gore, Čl. 31).

U Crnoj Gori također, kao i u Srbiji, postoji Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore).

Krivično djelo privrednog lica se definiše na sljedeći način: „Ako postoji odgovornost pravnog lica u pogledu više istih ili istovrsnih i vremenski povezanih krivičnih djela izvršenih od više odgovornih lica koja predstavljaju cjelinu zbog postojanja najmanje dvije od sljedećih okolnosti: istovjetnosti oštećenog, istovrsnosti predmeta djela, korišćenja iste situacije ili istog trajnog odnosa, jedinstva mjesta ili prostora izvršenja djela, pravno lice je odgovorno kao da je izvršeno jedno krivično djelo.“ (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, Čl. 8).

Sankcije i kazne se ne razlikuju od zakona koji su elaborirani u prethodnom dijelu.

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE – ANALIZA DRUŠTVENE ODGOVORNOSTI

5.1. Korištena metodologija

U radu su korištene metode prikupljanja primarnih i sekundarnih podataka, te njihove analize i interpretacije. Kada je riječ o empirijskom dijelu, provedeni su sljedeći koraci:

- proces uzorkovanja;
- proces izrade anketnog upitnika;
- proces anketiranja;
- proces prikupljanja i obrade podataka;
- proces interpretacije podataka.

Anketni upitnik se sastojao od tri dijela:

- I dio – opća pitanja (demografski podaci);
- II dio – pitanja koja se odnose na odgovornost i društvenu odgovornost privrednih društava i
- III dio – pitanja koja se odnose na uspjeh (profit, prihod)

Anketiranje je izvršeno putem platform Google Survey. Podaci su obrađeni u program SPSS i MS Excel.

5.2. Definisanje uzorka

Unutar uzorka se nalazilo 20 kompanija. Osnovni kriteriji procesa uzorkovanja bili su:

- preduzeća koja se nalaze u uzorku moraju biti iz BiH,
- preduzeća koja se nalaze u uzorku moraju provoditi društveno odgovorno poslovanja,

- 50% preduzeća iz uzorka moraju biti organizovana kao d.o.o. i
- 50% preduzeća iz uzorka moraju biti organizovana kao d.d.

5.3. Prezentacija rezultata istraživanja

1. Spol:

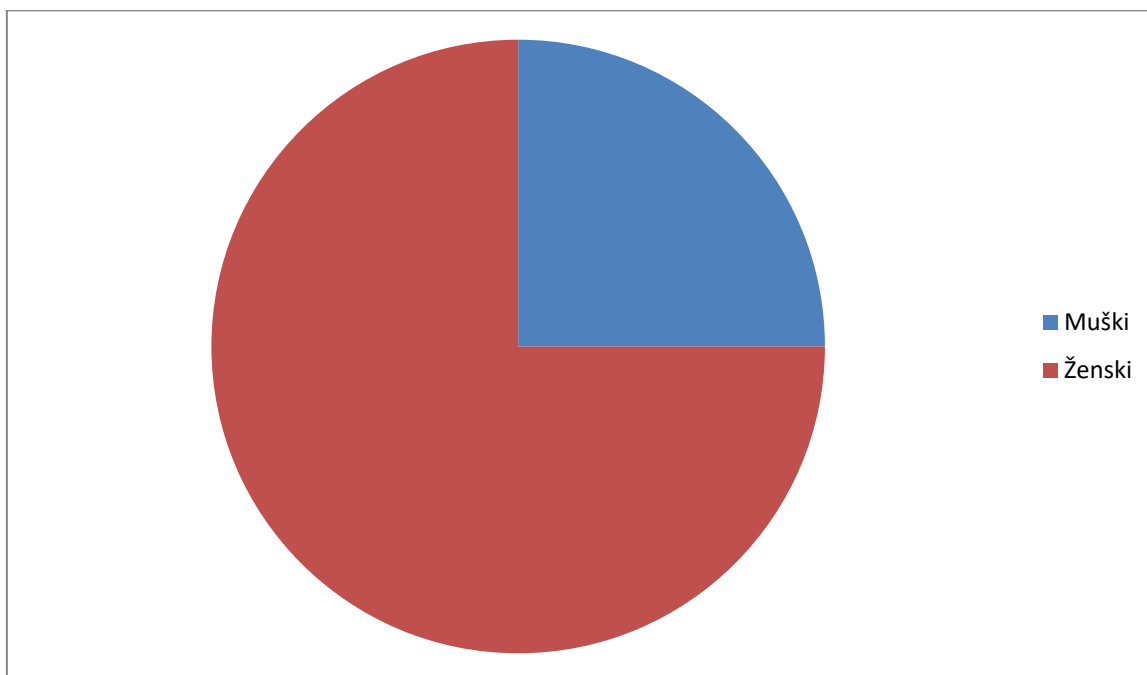
- Muški
- Ženski

Tabela 2. Spol ispitanika

Odgovori	Broj odgovora	%
Muški	5	25%
Ženski	15	75%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja ispitanika, u istraživanju je učestvovalo 25% osoba muškog spola, dok je bilo 75% osoba ženskog spola.

2. Godine:

a. manje od 25 godina

b. 26 – 35

c. 36 – 45

d. 46 – 55

e. 56 – 65

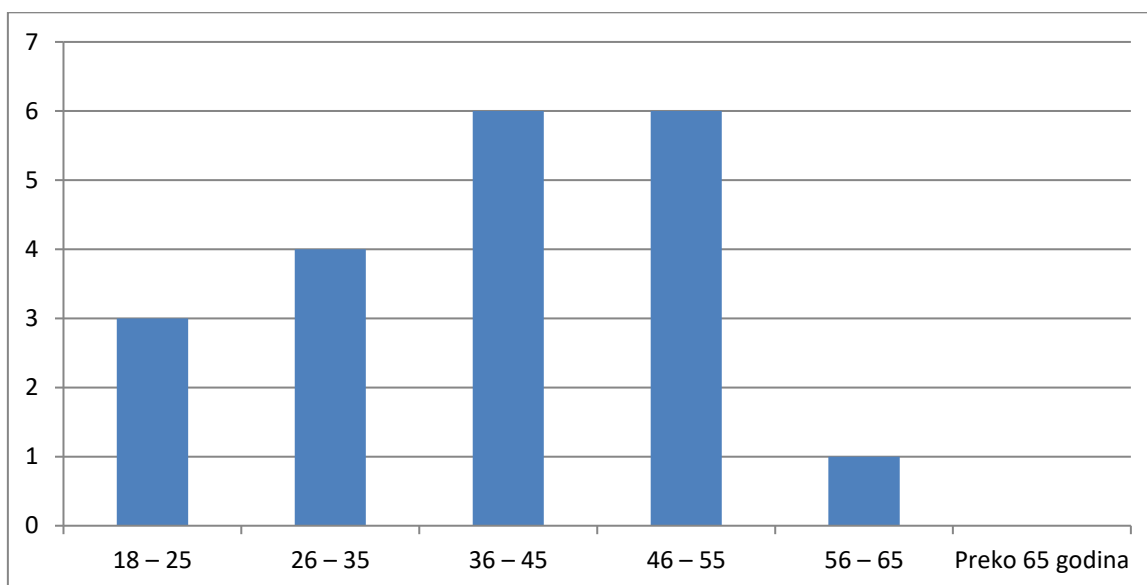
f. Preko 65 godina

Tabela 3. Godine ispitanika

Odgovori	Broj odgovora	%
manje od 25 godina	3	15%
26 – 35	4	20%
36 – 45	6	30%
46 – 55	6	30%
56 – 65	1	5%
Preko 65 godina	0	0%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 2. Godine ispitanika

Izvor: Autor rada

Unutar uzorka nalazi se najviše ispitanika od 36 do 45 godina (30%), i od 46 do 55 godina (30%). Najmanje ispitanika se nalazi u intervalu od 56 do 65 godina (5%), te onih preko 65 godina (0%).

3. Stučna sprema:

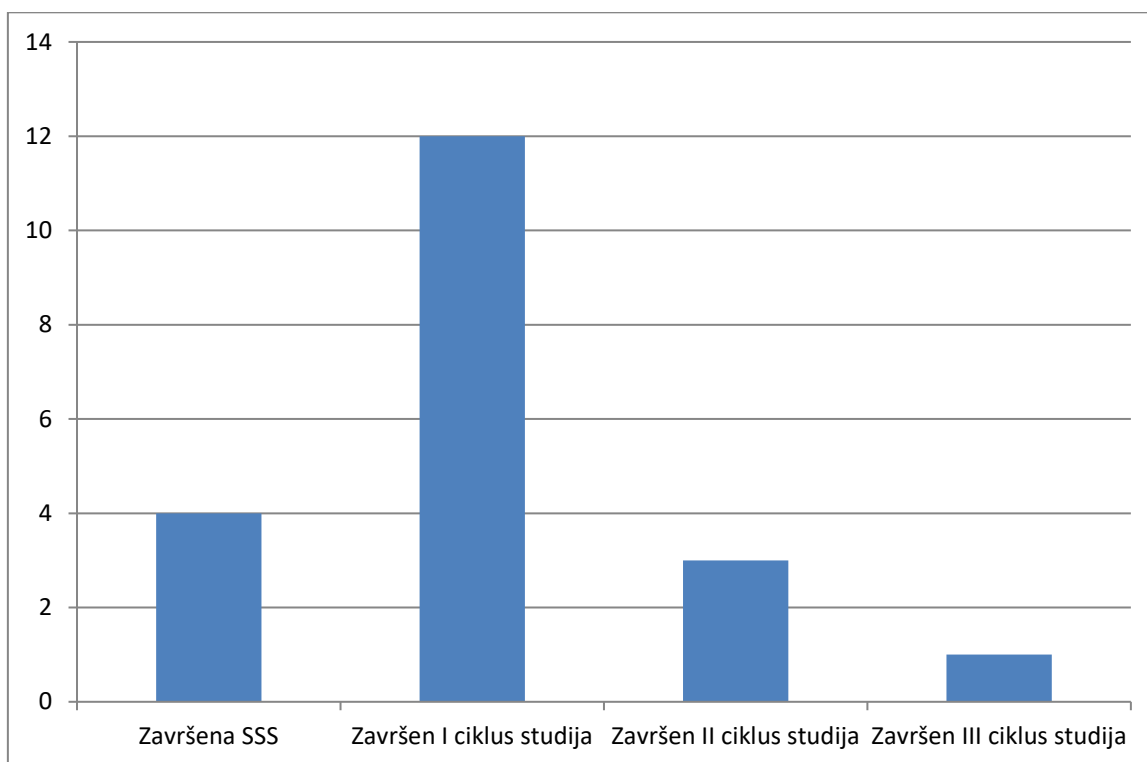
- a. Završena SSS
- b. Završen I ciklus studija
- c. Završen II ciklus studija
- d. Završen III ciklus studija

Tabela 4. Stučna sprema ispitanika

Odgovori	Broj odgovora	%
Završena SSS	4	20%
Završen I ciklus studija	12	60%
Završen II ciklus studija	3	15%
Završen III ciklus studija	1	5%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 3. Stručna sprema ispitanika

Izvor: Autor rada

Kada je obrazovanje ispitanika u pitanju, najviše ispitanika koji se nalaze u uzorku ima završen I ciklus studija (60% ispitanika). Najmanje ih je sa završenim III ciklusom studija (5% ispitanika; dakle 1 ispitanik).

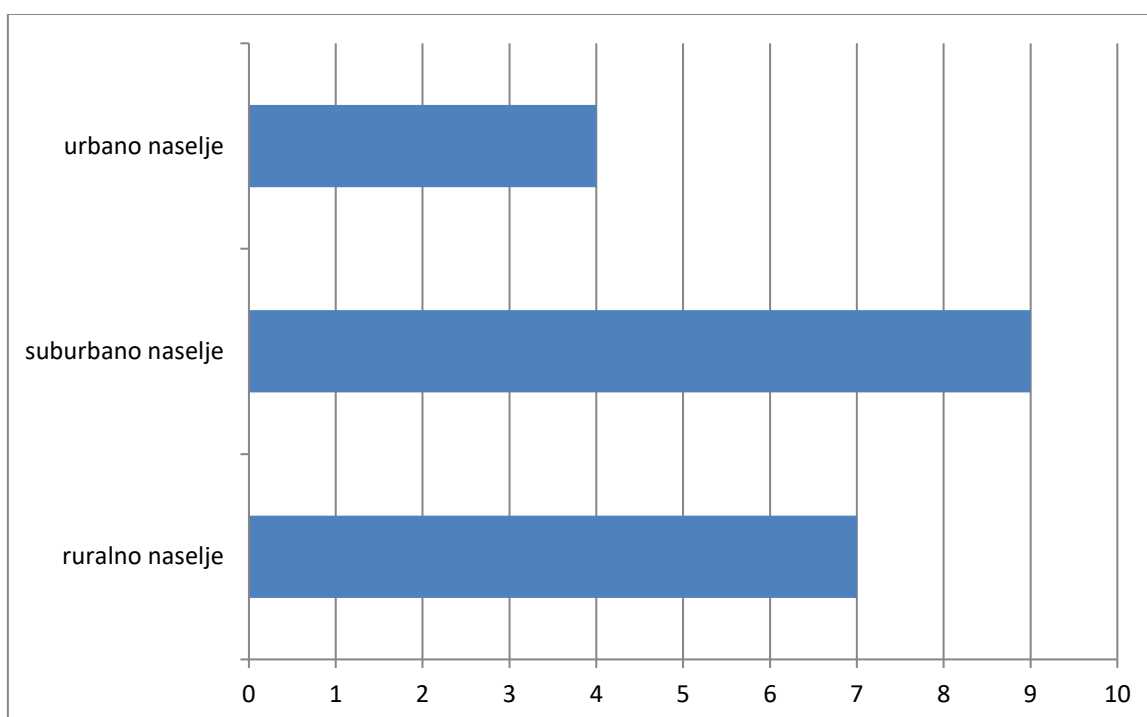
4. Mjesto prebivališta:
- a. ruralno naselje
  - b. suburbano naselje
  - c. urbano naselje

Tabela 5. Mjesto prebivališta ispitanika

Odgovori	Broj odgovora	%
ruralno naselje	7	35%
suburbano naselje	9	45%
urbano naselje	4	20%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 4. Mjesto prebivališta ispitanika

Izvor: Autor rada

Istraživanjem je utvrđeno da od ukupnog broja ispitanika, njih 35% živi u ruralnim naseljima, 45% živi u suburbanim (prigradskim) naseljima, dok svega 20% ispitanika živi u urbanim (gradskim) naseljima.

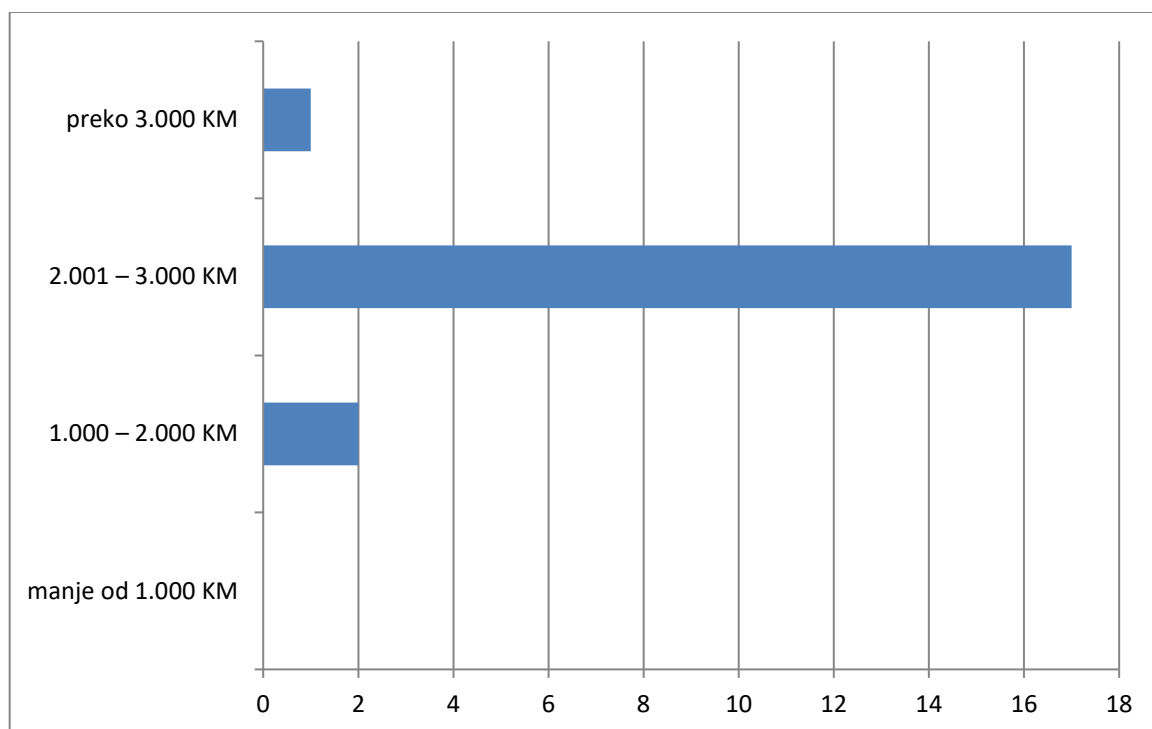
5. Vaša plata (primanje) u toku jednog mjeseca iznos:
- manje od 1.000 KM
  - 1.000 – 2.000 KM
  - 2.001 – 3.000 KM
  - preko 3.000 KM

Tabela 6. Mjesečna primanja ispitanika

Odgovori	Broj odgovora	%
manje od 1.000 KM	0	0%
1.000 – 2.000 KM	2	10%
2.001 – 3.000 KM	17	85%
preko 3.000 KM	1	5%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 5. Mjesečna primanja ispitanika

Izvor: Autor rada

Na bazi rezultata istraživanja može se zaključiti da u uzorku nema ispitanika koji imaju mjesečna primanja ispod 1.000 KM. S druge strane, najviše je onih ispitanika koji imaju od 2.001 do 3.000 KM (85%).

6. Da li se nalazite na rukovodećoj/menadžerskoj poziciji u Vašoj kompaniji?

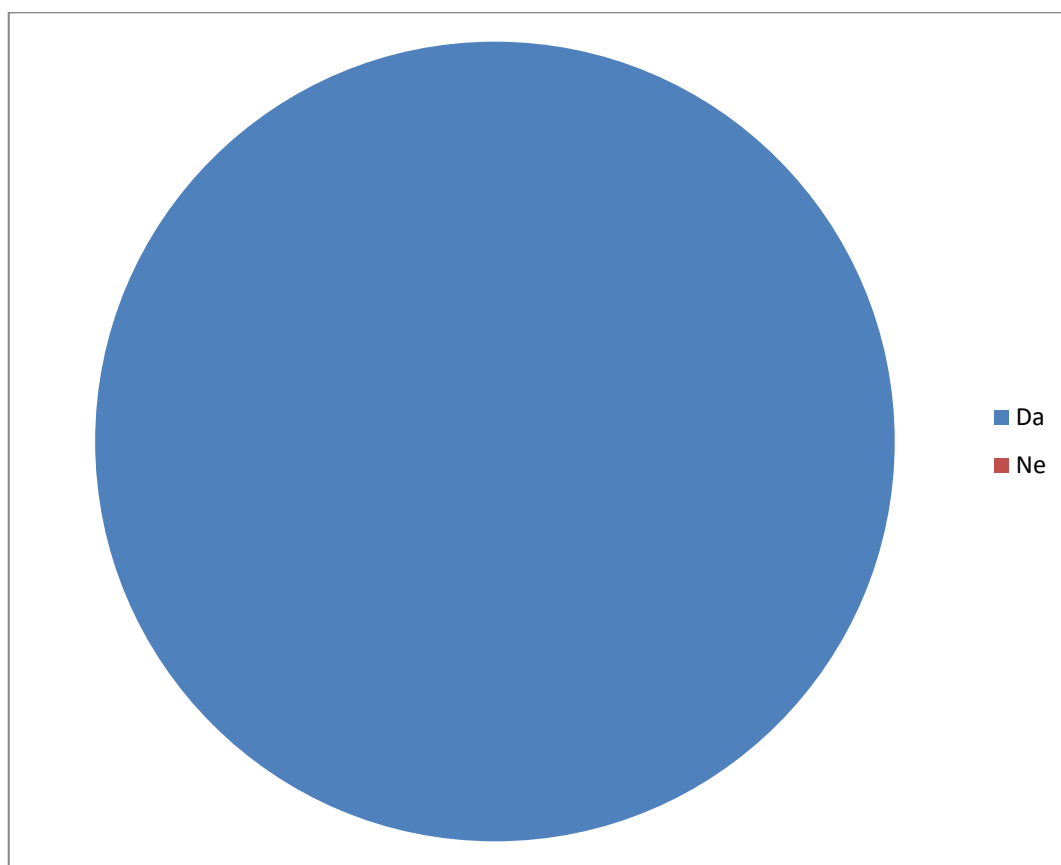
- a. Da
- b. Ne

Tabela 7. Pozicija u kompaniji

Odgovori	Broj odgovora	%
Da	20	100%
Ne	0	0%
Ukupno	100	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 6. Pozicija u kompaniji

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja ispitanika, 100% ih je zaposleno na rukovodećim/menadžerskim pozicijama.

7. Oblik organizacije Vaše kompanije:

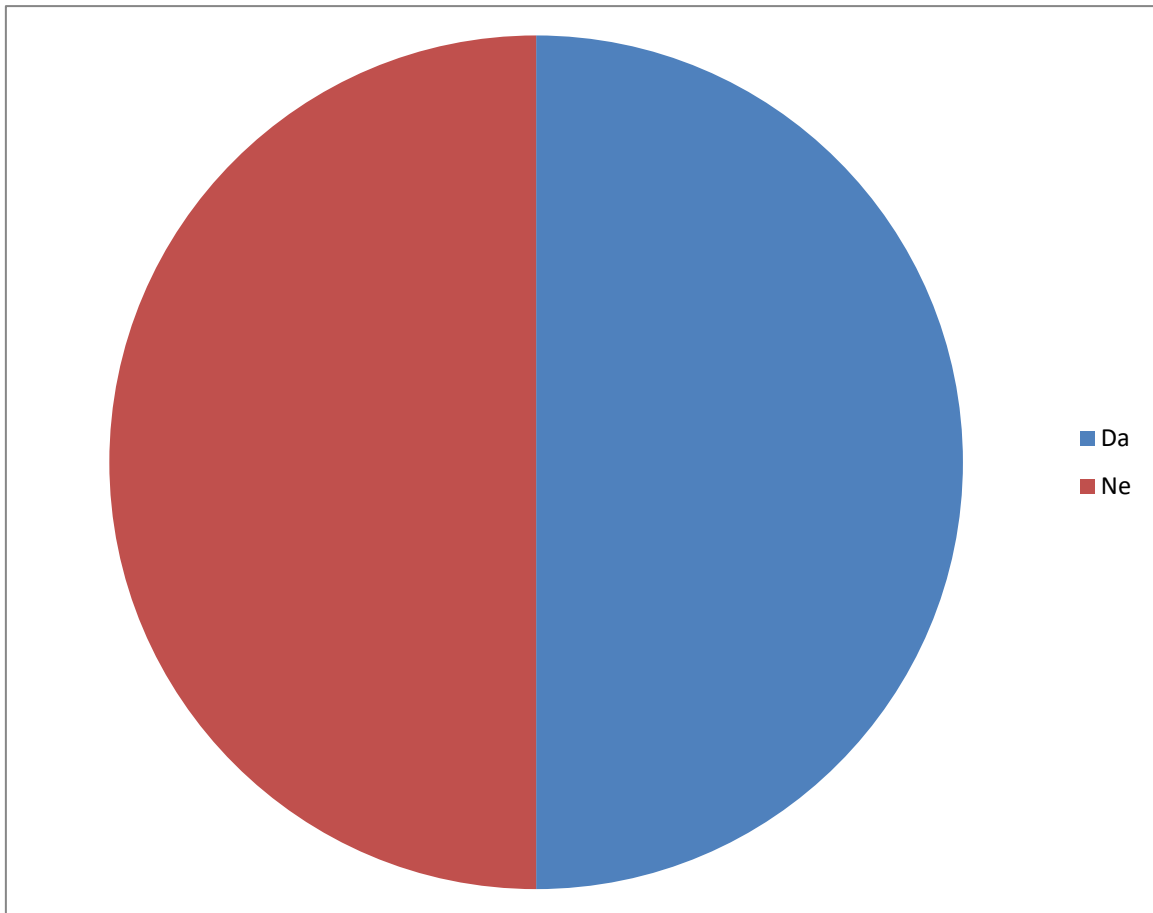
- a. d.o.o.
- b. d.d.

Tabela 8. Oblik organizacije privrednog društva

Odgovori	Broj odgovora	%
d.o.o.	10	50%
d.d.	10	50%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 7. Oblik organizacije privrednog društva

Izvor: Autor rada

Inicijalna postavka procesa uzorkovanja bila je da se u uzorku nalazi 50% ispitanika koji dolaze iz d.o.o., a 50% onih koji dolaze iz d.d. privrednih društava. Na bazi prethodnog grafikona i tabele, vidi se da su zadovoljene te postavke.

8. Molimo Vas da tvrdnje koje se nalaze u tabeli ocjenite ocjenom od 1 do 5 (Likertova skala; 1 je nalošija ocjena, 5 je najbolja ocjena).

Tvrdnje	1	2	3	4	5
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti.					
Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju.					
Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu.					
Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša.					
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa.					
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka poboljšanju odnosa sa zajednicom.					

Tabela 9. Pregled ocjene tvrdnji – Prosječna ocjena

Tvrdnje	1	2	3	4	5	Σ
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti.	0	0	1	5	14	4,65
Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju.	0	0	1	9	10	4,45
Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu.	1	5	2	4	8	3,65
Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša.	0	0	0	2	18	4,90
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa.	0	0	0	1	19	4,95
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka poboljšanju odnosa sa zajednicom.	0	0	0	2	18	4,90

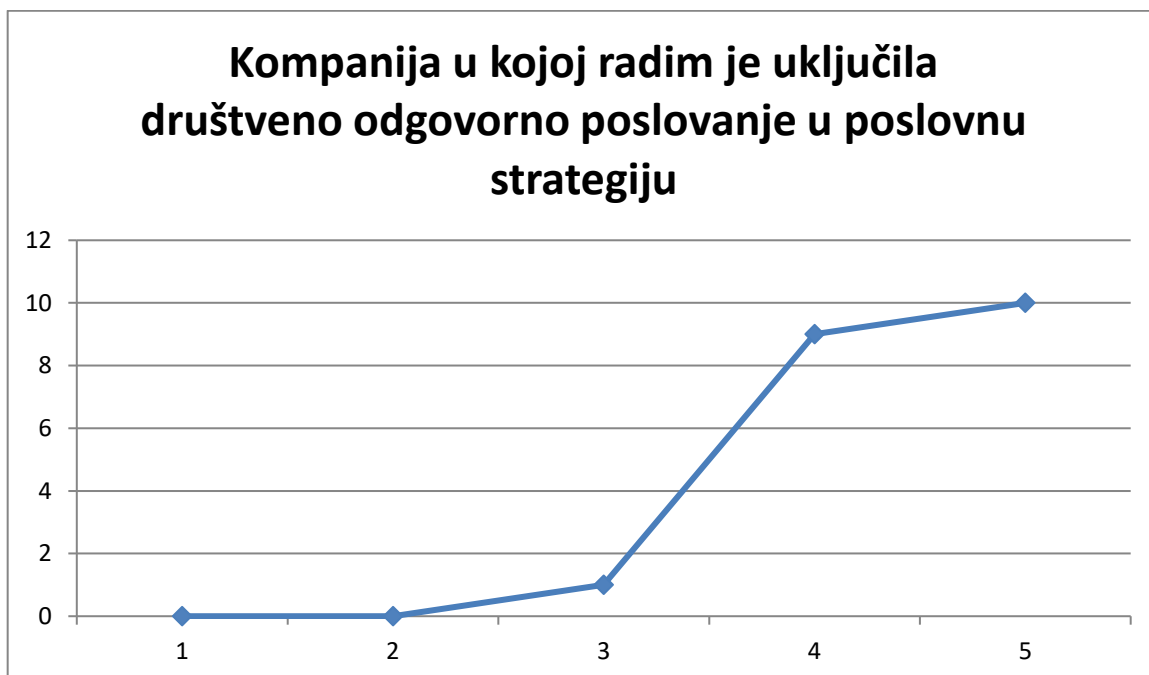
Izvor: Autor rada

Grafikon 8. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti

Izvor: Autor rada

Grafikon 9. Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju

Izvor: Autor rada

Grafikon 10. Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu

Izvor: Autor rada

Grafikon 11. Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša

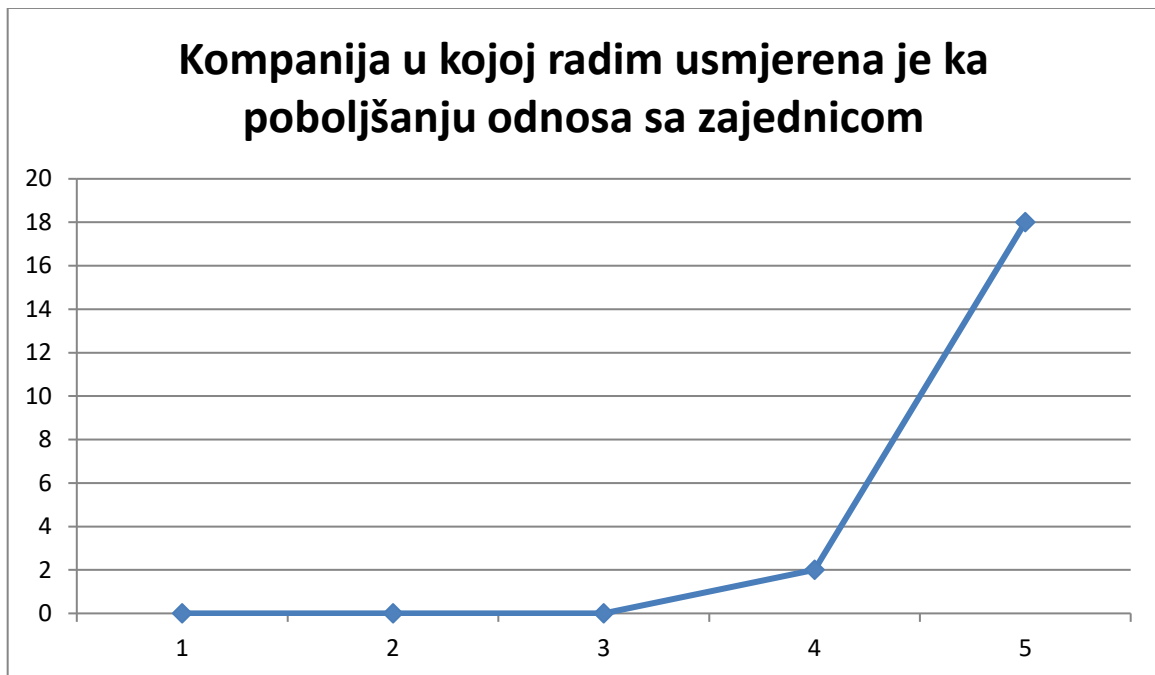
Izvor: Autor rada

Grafikon 12. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa

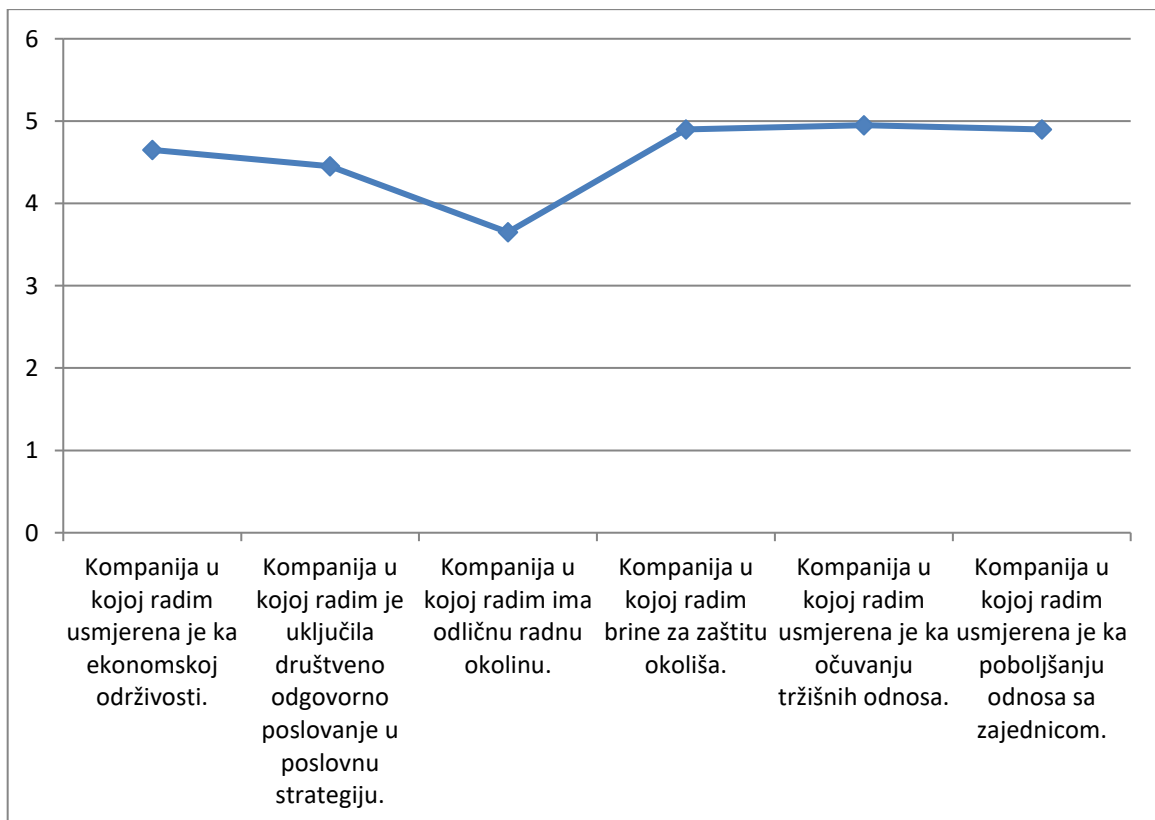
Izvor: Autor rada

Grafikon 13. Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka poboljšanju odnosa sa zajednicom

Izvor: Autor rada

Grafikon 14. Pregled ocjene tvrdnji – Prosječna ocjena

Izvor: Autor rada

Na bazi prethodnog grafikona, vidi se da privredna društva koja se nalaze u ovom uzorku posvećuju veliku pažnju društveno odgovornom poslovanju. Na bazi analize ponuđenih tvrdnji, vidi se da svaki od elemenata koji se odnosi na društvenu odgovornost, a koji je bio predmet razmatranja, ocjenjen je sa iznadprosječnom ocjenom. Ekonomska održivost bila je prva analizirana stavka, koja je mjerena tvrdnjom “Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti”. Tvrdnja je ocjenjena sa prosječnom ocjenom 4,65, što znači da je 70% ispitanika ovu tvrdnju ocjenilo najvećom ocjenom. Drugi analizirani kriterij društvene odgovornosti bio je uključenost društveno odgovornog poslovanja u poslovnu strategiju, a mjerena je tvrdnjom: “Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju“. Prosječna ocjena zabilježena na ovoj tvrdnji bila je 4,45, dakle 50% ispitanika je ovu tvrdnju ocjenilo sa najvećom ocjenom na Likertovoj skali. Nakon toga, ispitivana je radna okolina, i to tvrdnjom: “Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu”. Ova tvrdnja označena je najmanjom prosječnom ocjenom 3,65, odnosno samo 40% ispitanika je ocjenilo ovu tvrdnju najvećom ocjenom. Nakon toga, mjerena je zaštita okoliša, i to kroz tvrdnju: “Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša”. Dakle, prosječna zabilježena ocjena je 4,90, a čak 90% ispitanika je ovu tvrdnju ocjenilo najvećom ocjenom. Isti rezultati zabilježeni su i kod kriterija “odnosi sa zajednicom”. Najbolje ocjenjeni kriterij kojim se mjeri društvena odgovornost jesu tržišni odnosi, mjereni su tvrdnjom: “Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa”. Ova tvrdnja je označena ocjenom 4,95, dakle čak 95% ispitanika je ovu tvrdnju označilo najvećom ocjenom na Likertovoj skali.

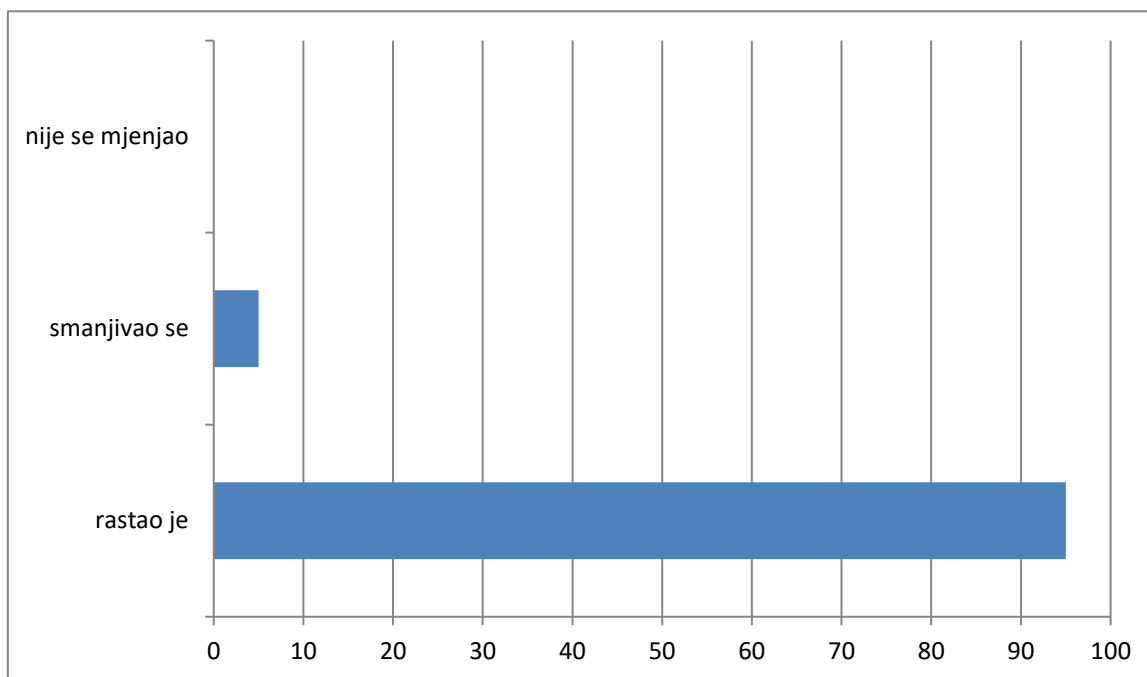
9. Kako se kretao prihod Vaše kompanije u protekle tri godine:
- a. rastao je
  - b. smanjivao se
  - c. nije se mjenjao

Tabela 10. Kretanje prihoda u protekle tri godine

Odgovori	Broj odgovora	%
rastao je	19	95%
smanjivao se	1	5%
nije se mjenjao	0	0%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 15. Kretanje prihoda u protekle tri godine

Izvor: Autor rada

Na bazi prethodnog grafikona evidentno je da prihodi kod kompanija koje se nalaze u uzorku nisu stagnirali. Kod čak 95% njih prihodi su rasli, dok je samo kod jednog privrednog društva došlo do pada prihoda u posljednje tri godine.

10. Kako se kretao profit Vaše kompanije u protekle tri godine:

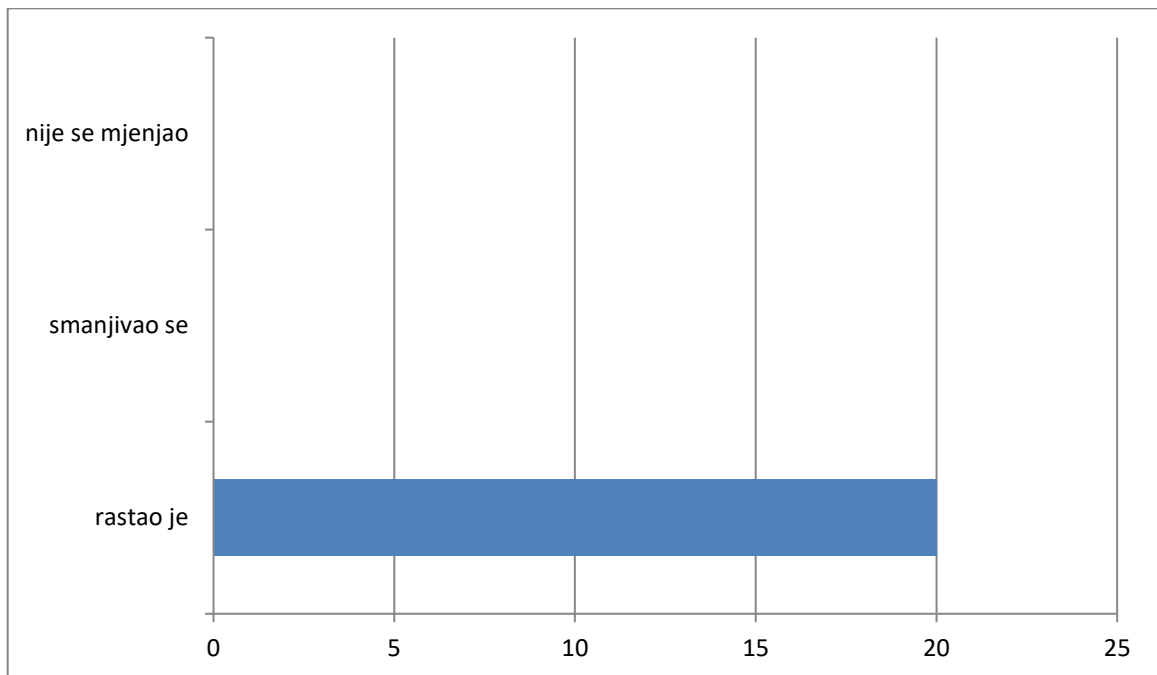
- a. rastao je
- b. smanjivao se
- c. nije se mjenjao

Tabela 11. Kretanje profita u protekle tri godine

Odgovori	Broj odgovora	%
rastao je	20	100%
smanjivao se	0	0%
nije se mjenjao	0	0%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 16. Kretanje profita u protekle tri godine

Izvor: Autor rada

Na bazi prethodnog grafikona može se zaključiti da je kod 100% kompanija došlo do rasta profita u posljednje tri godine, odnosno da nije zabilježen pad ili stagnacija profita kod kompanija koje se nalaze u uzorku.

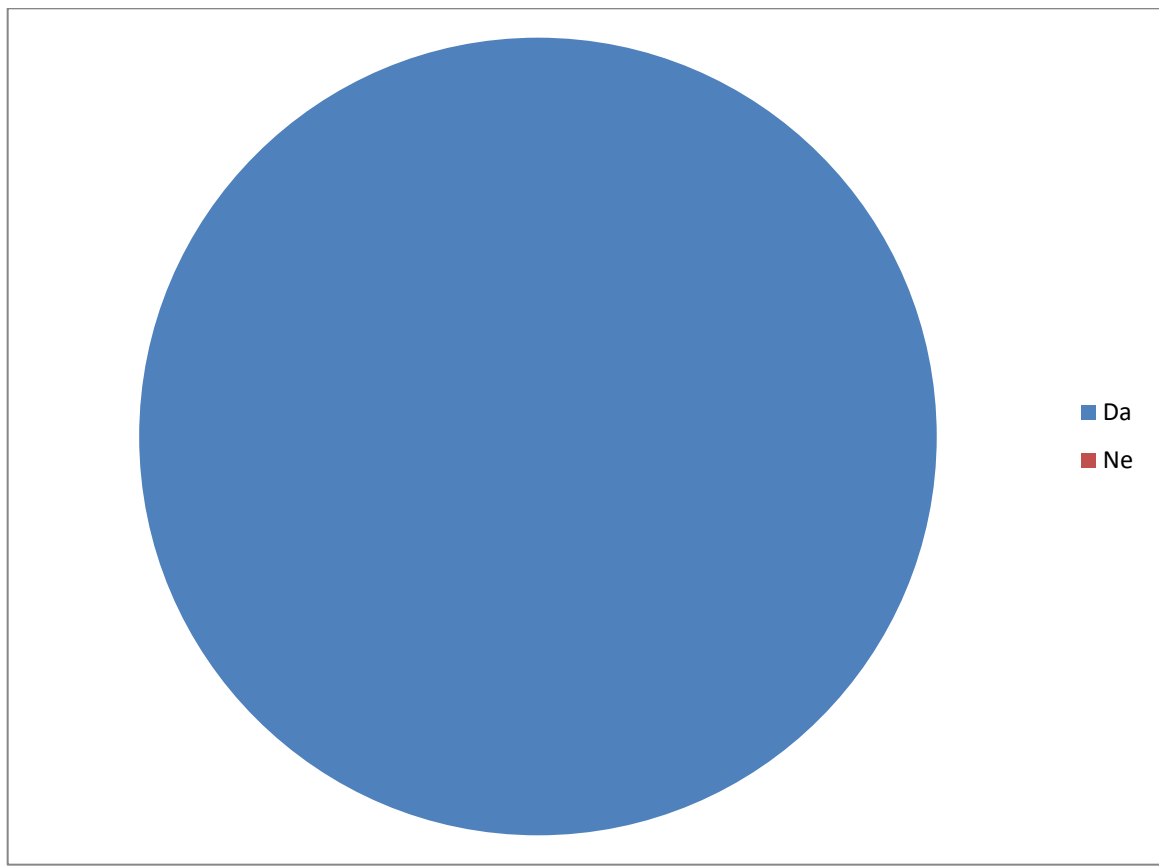
11. Ukoliko se desio rast profit i/ili prihoda u Vašoj kompaniji u protekle tri godine, da li smatrate da je društveno odgovorno poslovanje doprinijelo tome:
- a. Da
  - b. Ne

Tabela 12. Rast profita/prihoda pod utjecajem društveno odgovornog poslovanja

Odgovori	Broj odgovora	%
Da	20	100%
Ne	0	0%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 17. Rast profita/prihoda pod utjecajem društveno odgovornog poslovanja

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja kompanija koje se nalaze u uzorku, čak 100% njih smatra da rast prihoda i profita jeste uslovljen društvenom odgovornosti. Sa druge strane, nijedna kompanija ne smatra da je rast prihoda ili profita došao neovisno od implementacije društveno odgovornog poslovanja.

Ovo je veoma značajan podatak, koji upućuje na to da su i menadžeri ali i potrošači veoma svjesni kompanija koje posluju po principima društveno odgovornog poslovanja, na vazi čega grade svoju konkurentsku prednost na tržištu.

12. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje Da, molim Vas da ocjenite koliko procentualno je društveno odgovorno poslovanje doprinijelo rastu profita i/ili prihoda Vaše organizacije:
- manje od 5%
  - 5 – 10%
  - 10 – 20%
  - 20 – 50%
  - Preko 50%

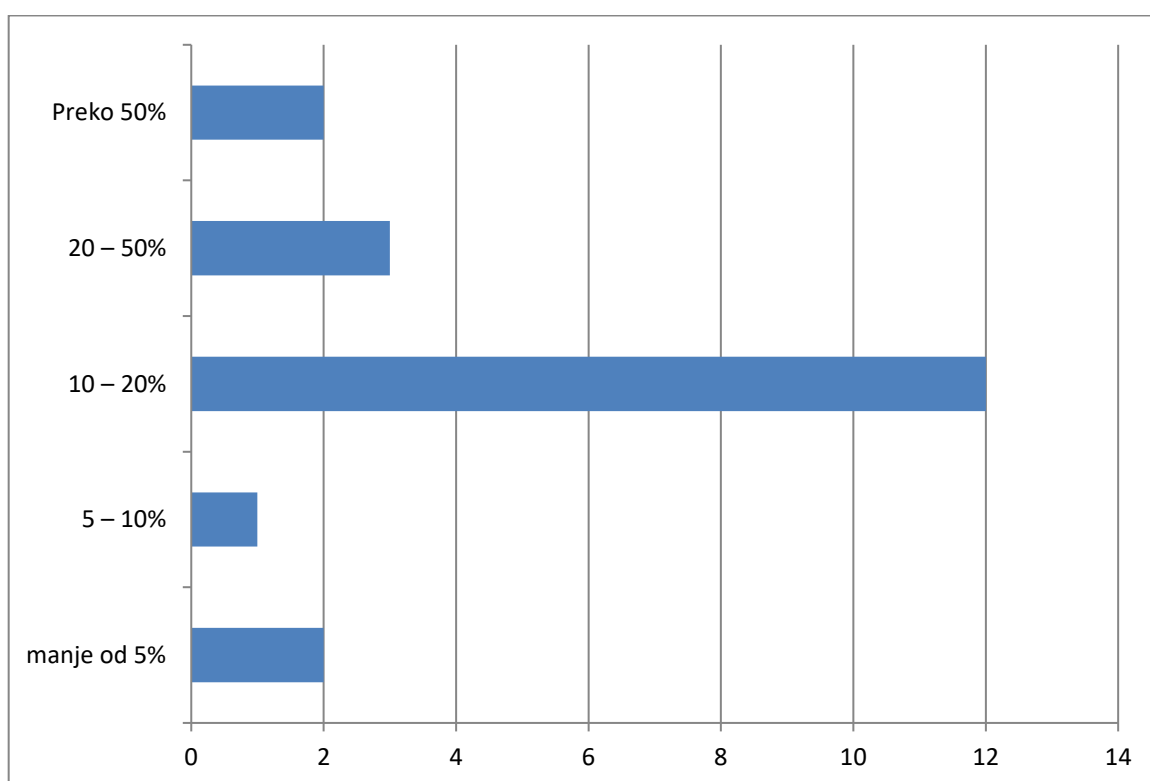

Tabela 13. Procenat rasta profita/prihoda

Odgovori	Broj odgovora	%
manje od 5%	2	10%
5 – 10%	1	5%
10 – 20%	12	60%
20 – 50%	3	15%
Preko 50%	2	10%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 18. Procenat rasta profita/prihoda

Izvor: Autor rada

Nakon što je ustanovljeno da je došlo do rasta prihoda ili profita u kompanijama koje se nalaze u uzorku, željelo se ispitati koliki je taj rast. Evidentno je da je kod 10% kompanija rast prihoda ili profita manji od 5%. Kod 5% je rast u intervalu od 5 do 10%, a najviše je onih koje su imale rast u intervalu od 10 do 20%, čak 60% kompanija. 15% kompanija je

imalo rast prihoda i profita od 20 do 50%, a 10% kompanija je imalo rast prihoda ili profita preko 50%.

13. Da li se podaci o društveno odgovornom poslovanju u Vašoj organizaciji objavljuju online?

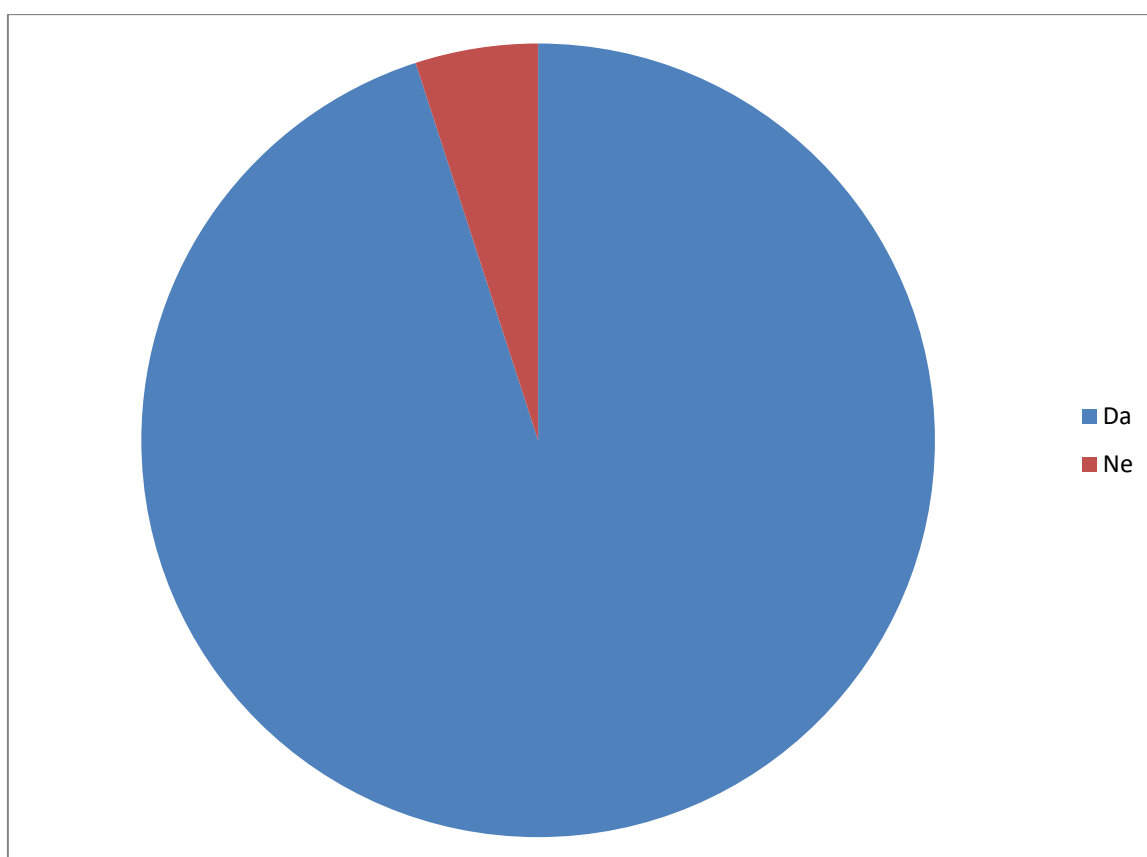
- a. Da
- b. Ne

Tabela 14. Online objavljivanje podataka o društveno odgovornom poslovanju

Odgovori	Broj odgovora	%
Da	19	95%
Ne	1	5%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 19. Online objavljivanje podataka o društveno odgovornom poslovanju

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja analiziranih kompanija, čak 95% njih vrši javno objavljivanje podataka o društveno odgovornom poslovanju, dok samo 1 kompanija ne obavlja te aktivnosti.

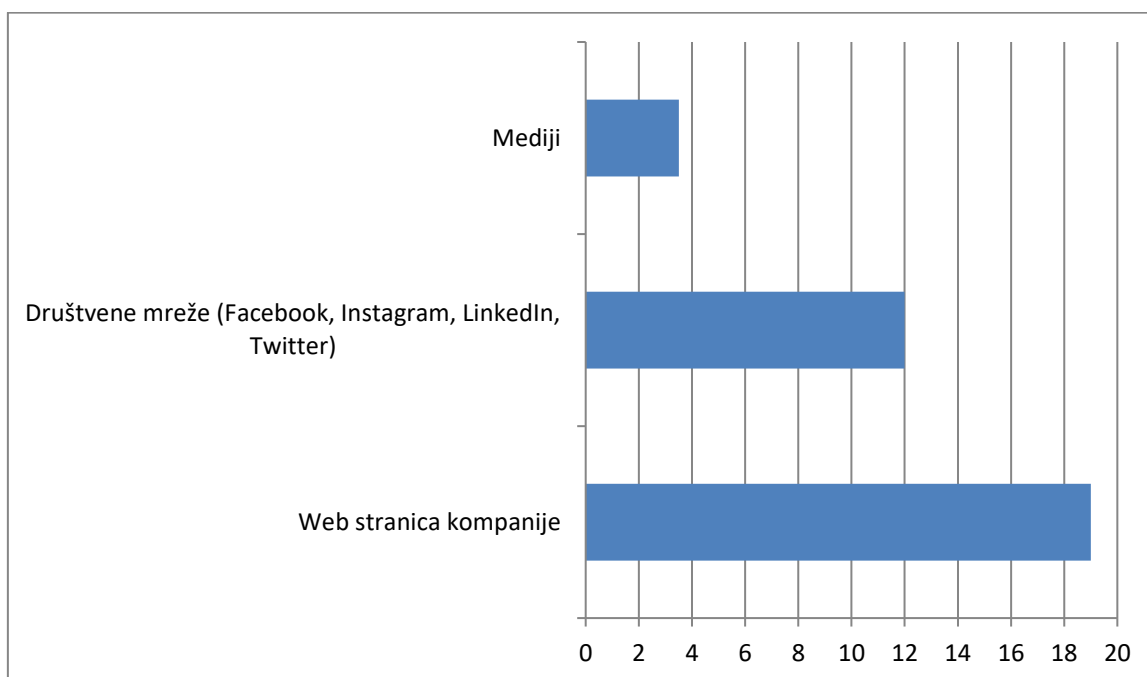
14. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje Da, molim Vas da označite gdje sve objavljujete podatke o društveno odgovornom poslovanju:
- Web stranica kompanije
  - Društvene mreže (Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter)
  - Mediji

Tabela 15. Gdje se objavljuju podaci o društveno odgovornom poslovanju?

Odgovori	Broj odgovora
Web stranica kompanije	19
Društvene mreže (Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter)	12
Mediji	5

Izvor: Autor rada

Grafikon 20. Gdje se objavljuju podaci o društveno odgovornom poslovanju?

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja kompanija, njih 19 objavljuje aktivnosti i rezultate društvenoodgovornog poslovanja na vlastitoj web stranici, njih 12 objavljuje na profilima društvenih mreža, dok samo 5 kompanija koristi i medije kao način objavljivanja rezultata društveno odgovornog poslovanja.

15. Kako prikupljate podatke o koristima društvenoodgovornog poslovanja:

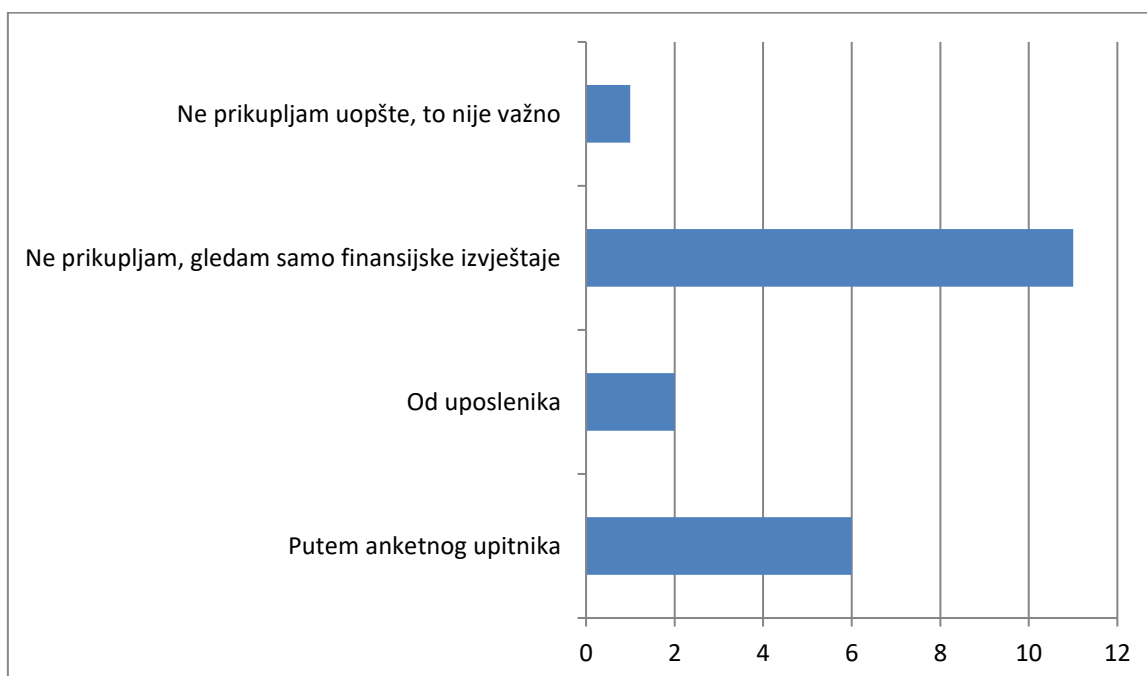
- a. Putem anketnog upitnika
- b. Od uposlenika
- c. Ne prikupljam, gledam samo finansijske izvještaje
- d. Ne prikupljam uopšte, to nije važno

Tabela 16. Prikupljanje podataka

Odgovori	Broj odgovora	%
Putem anketnog upitnika	6	30%
Od uposlenika	2	10%
Ne prikupljam, gledam samo finansijske izvještaje	11	55%
Ne prikupljam uopšte, to nije važno	1	5%
Ukupno	20	100%

Izvor: Autor rada

Grafikon 21. Prikupljanje podataka

Izvor: Autor rada

Istraživanjem je utvrđeno da najveći broj ispitanika ne prikuplja podatke, tj. oslanja se na finansijske izvještaje.

5.4. Dokazivanje postavljenih hipoteza

Kroz ovaj dio poglavlja, ukazati će se na postavljene hipoteze i njihov status. Taj dio će biti predstavljen u narednoj tabeli.

Tabela 17. Dokazivanje postavljenih hipoteza

Hipoteza	Sadržaj hipoteze	Status	Komentar
Generalna hipoteza	„Društvena odgovornost privrednih društava u Bosni i Hercegovini nije adekvatno regulisana zakonom, te je isti potrebno korigovati.“	Potvrđena	Na bazi analize zakona, jasno je vidljivo da zakoni u Bosni i Hercegovini ne definiraju društvenu odgovornost putem zakona: Zakon o privrednim društvima FBiH, Zakon o privrednim društvima RS i Zakon o preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Iz navedenog proizilazi da je neminovno ili: a) korigovati postojeći zakon (zakone), te u iste uvrstiti i društvenu odgovornost (što je i preporuka EU) ili b) koncipirati jedinstveni zakon o društvenoj odgovornosti za cijeli teritorij Bosne i Hercegovine.
Pomoćna hipoteza broj 1	„Društveno odgovorno poslovanje predstavlja praksu privrednih društava u	Nije potvrđena	Na bazi empirijskog istraživanja, evidentno je da u BiH postoje kompanije koje se drže principa

	Bosni i Hercegovini koja se veoma rijetko provodi.“		društveno odgovorno poslovanja. Od ukupnog broja kompanija u uzorku, njih 100% provodi društveno odgovorno poslovanja. Stoga, ovu hipotezu možemo odbaciti.
Pomoćna hipoteza broj 2	„Kompanije iz Bosne i Hercegovine koje posluju po principima društveno odgovornog poslovanja ostvaruju rast prihoda u protekle tri godine.“	Potvrđena	Ova hipoteza je potvrđena. Od ukupnog broja kompanija koje se nalaze u uzorku, čak 95% njih je ostvarilo rast prihoda, a 100% ovih kompanija smatra da se taj rast dogodio zbog poslovanja po principima društvenoodgovornog poslovanja.
Pomoćna hipoteza broj 3	„Kompanije iz Bosne i Hercegovine koje posluju po principima društveno odgovornog poslovanja ostvaruju rast dobiti u protekle tri godine.“	Potvrđena	Ova hipoteza je potvrđena. Od ukupnog broja kompanija koje se nalaze u uzorku, 100% njih je ostvarilo rast dobiti, a 100% ovih kompanija smatra da se taj rast dogodio zbog poslovanja po principima društvenoodgovornog poslovanja.
Pomoćna hipoteza broj 4	„Kompanije koje provode praksu društveno odgovornog poslovanja, istu	Potvrđena	Ova hipoteza je potvrđena. Od ukupnog broja kompanija koje se nalaze u uzorku, čak

	prezentuju putem vlastite web stranice.“		95% njih vrši javnu publikaciju rezultata društvenoodgovornog poslovanja. To čine dominantno putem vlastite web stranice i profila na društvenim mrežama.
--	--	--	---

Izvor: Autor rada

5.5. Ograničenja i preporuke za dalja istraživanja

Osnovna ograničenja ovog istraživanja bila su sljedeća:

- ograničenost pristupa podacima (primarnim i sekundarnim);
- ograničenost uzorka (mali uzorak);
- ograničen broj literaturnih jedinica na bosanskom jeziku.

Neke od preporuka za dalja istraživanja su:

- razvrstati privredna društva po sektorima, a zatim istražiti koliko svaki od sektora pridaje važnosti društvenoodgovornom poslovanju;
- istražiti koliki je utjecaj društvene odgovornosti na koeficijente likvidnosti, profitabilnosti, zaduženosti i aktivnosti;
- istražiti koliko se u marketing strategiju integriraju podaci o društvenoodgovornom poslovanju.

6. ZAKLJUČAK

Na samom kraju rada potrebno je dati određena zaključna razmatranja. Prije svega, potrebno je naglasiti da se kroz rad pokušao dati osvrt na odgovornost privrednih društava, pa posebnim osvrtom na društvenoodgovorno poslovanje. Kroz teorijski i empirijski dio rada pokušalo se ukazati na osnovne odgovornosti privrednih društava, društvenu odgovornost, te zakonsko uporište prehodno navedenog. U dijelu analize zakona, napravljena je komparativna analiza načina definiranja odgovornosti u zakonu četiri države: Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Hrvatske.

Odgovornost je širok pojam, i kroz rad se pokušalo ukazati na različite načine tumačenja ovog pojma. Kada su privredna društva u pitanju, važno je naglasiti da je odgovornost veoma važna. Inicijalna podjela privrednih društava temelji se upravo na pojmu odgovornosti, stoga

je značajno napomenuti da postoje društva ograničene i neograničene odgovornosti, komanditna društva, kao i dionička društva. Za svaki od navedenih oblika društava postoje različiti zakonski propisi, kao i različite uloge i organi, ali i inicijani kapital koji se razlikuje od jednog do drugog privrednog društva. Na bazi prethodno navedenog, zaključuje se da je odgovornost veoma važan faktor i segment za privredna društva, jer isti opredjeljuje čitav niz drugih stavki.

Kada se razmišlja o odgovornosti, veoma često se govori i o društvenoj odgovornosti. Također, sintagma društvene odgovornosti ima različita tumačenja. Za jedne je to briga za okoliš, za druge briga za uposlenike, ali je najispravnije reći da je to stil i filozofija vođenja kompanije koja je u potpunosti usklađena sa današnjim, modernim i turbolentnim načinom života. Ovaj segment, na bazi analize, nije uređena zakonski u Bosni i Hercegovini, kao ni u državama regiona. Ipak, to ne znači da u BiH ne postoje kompanije koje su društveno odgovorne. Naprotiv, u empirijskom istraživanju zaključuje se da 100% kompanija koje se nalaze u uzorku vode svoje poslovanje po principima društveno odgovornog poslovanja.

U istraživačkom procesu postavljene su hipoteze i ciljevi istraživanja. Rezultati istraživanja, na uzorku od 20 kompanija iz BiH (10 privrednih društava – d.o.o.; 10 privrednih društava d.d.) ukazuju na to da društvena odgovornost privrednih društava u Bosni i Hercegovini nije adekvatno regulisana zakonom, te je isti potrebno korigovati. U tom kontekstu, potrebno je urediti postojeći zakon, ili koncipirati novi zakon o društvenoj odgovornosti. Dalje, zaključeno je da i pored nepostojanja zakona o društvenoj odgovornosti, u BiH postoje društvenoodgovorne kompanije. Dalje, zaključuje se da kompanije koje posluju po principima društvenoodgovornog poslovanja bilježe rast profita i prihoda u protekle tri godine. Anketirani menadžeri smatraju da je ovaj rast apriori uzrokovan provođenjem navedenih principa. Također, ove kompanije javno publikuju rezultate društvenoodgovornog poslovanja, dominantno na web stranicama, ali i na društvenim mrežama.

Na bazi svega prethodno navedenog, zaključuje se da je odgovornost, a tim i društvena odgovornost, neodvojiva od poslovanja privrednih društava, njihovog funkcionisanja i upravljanja. Stoga je ova tema izuzetno atraktivna, te je sigurno da će, u godinama koje dolaze, još više se govoriti o ovoj tematici.

REFERENCE

1. Bahtić S. (2012). *Ekonomika preduzeća*. Travnik: Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju.
2. Barbić J. (2008). *Pravo društva*. Zagreb: Organizator.
3. Bešlić D., Bešlić I. (2014). Stečaj privrednog društva kao posledica manipulativnog finansijskog izveštavanja. *Škola biznisa*, Br. 3.
4. Bitunjac A. (2017). *Komanditno društvo*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
5. Bivins T. (2012). Responsibility and Accountability. *Cvonbergen*.
6. Brnabić R., Ivančev M. (2014). Jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 51 (2).
7. Cuervo A., Ribeiro D., Roig S. (2015). Entrepreneurship: Concepts, Theory and Perspective. *Introduction, Uves*.
8. Čaušević M., Sinanović A., Husić A. (2019). Odnos europskog društva i dioničkog društva u BiH. *Transition/Tranzicija*, Vol. XXI, No. 44.
9. Demirović D. (2009). Fiskalno netransparentno privredno društvo u međunarodnom poslovanju. *Škola biznisa – Naučnostručni časopis*, 17.
10. Dorvak M. (2018). *Upravni odbor dioničkog društva*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
11. Đuderija B. (2010). *Društveno odgovorno poslovanje i konkurentska prednost u bankarstvu*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
12. Frndić Imamović M. (2019). *Pravo privrednih društava*. Travnik: Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju.
13. Glumac M. (2011). Društvena odgovornost kao važan aspekt uspješnog poslovanja. *Paragraf* 1 (2).
14. Glumac M. (2018). Društvena odgovornost kao važan aspekt uspješnog poslovanja. *Paragraf* god. 2., br. 1.
15. Gregurić-Bajza N. (2020). Temeljni oblici trgovačkih društava u hrvatskom pravnom sustavu. *Društvena i tehnička istraživanja*, 5 (2).
16. Gregurić-Bajza N., Strahinec S. (2020). Zastupanje i vođenje poslova društva s ograničenom odgovornošću. *Društvena i tehnička istraživanja*, 5 (2).
17. Isaković S. (2021). *Osnove organizacije i ekonomike preduzeća*. Sarajevo: Institut za privredni inženjering d. o. o.
18. Jovanović Lj. (2012). Odgovornosti i vrste odgovornosti u našem savremenom društvu. *Zbornik PraFak* 05.
19. Jurić D., Zubović A. (2009). Protupreuzimateljske mjere i položaj uprave ciljnog društva. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30 (1).
20. Kahvedžić H. (2018). Poduzetništvo i društvena odgovornost: primjer malih preduzeća u općini Zenica. *BH Ekonomski forum*.
21. Kezelj T. (2023). *Proboj pravne osobnosti*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.

22. Klarić D. (2016). *Pravni ustroj i osvrt na poslovanje društva s ograničenom odgovornošću*. Split: Sveučilište u Splitu Ekonomski fakultet.
23. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.
24. Krivični zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 91/92.
25. Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 70/2003, 13/2004 - ispr. i 47/2006 i "Sl. list CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - dr. zakon, 40/2013, 56/2013 - ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - dr. zakon, 44/2017, 49/2018 i 3/2020).
26. Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
27. Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021.
28. Kumar Sahu M. (2015). Clasification of companies. *SSRN Electronic Journal*.
29. Ljubenko M. (2014). Odgovornost članova i prestanak komanditnog društva. *Ljubenko i partneri*.
30. Maričić G. (2016). Organi upravljanja društva sa ograničenom odgovornošću u Republici Srbiji i Republici Srpskoj. *Pravo – teorija i praksa*, Broj 4–6.
31. Marković V. (2014). Imovina, neto imovina (kapital) i osnovni kapital privrednog društva. *Finiz*.
32. Martin D. (2007). Responsibility: A Philosophical Perspective. *Lancaster University*.
33. Martos – Pedrero A., Cortes – Garcia F., Jimenez – Castillo D. (2019). The relationship between Social responsibility and Business Performance: An Analysis of the Agri-Food Sector of Southeast Spain. *Sustainability*, 11.
34. Mićović M. (2010). Sportsko privredno društvo. *Collected papers of the Faculty of Law in Split*. Vol. 47., Issue 2.
35. Mitrović D., Popović V. (2007). *Trgovinsko pravo*. Bijeljina.
36. Mutapčić H. (2011). Sticanje vlastitih dionica u Ingramu d.d. Srebrenik. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 3(6).
37. Nikolajev A. (2019). *Ekonomске osnove države i prava*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
38. Nimalathan B. (2009). Social responsibility of business: A case study of grameen phone in Bangladesh. *Annals of University of Bucharest, Economic and Administrative Series*, No. 3.
39. Ognjanović V. (2011). Društvena odgovornost privrednih društava i vrednovanje na finansijskim tržištima. *Expert contributions*, 1 (2).
40. Općina Vareš (2012). *Vodič za registraciju privrednih subjekata u Općini Vareš*.
41. Orešković P. (2017). *Društvo s ograničenom odgovornošću*. Gospić: Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću.
42. Orsi S. (1991). The Limited Liability Company: An Organizational Alternative for Small Business. *Nabreska Law Review*.

43. Pajević M. (2011). *Društvena odgovornost preduzeća uz osvrt na finansijski sektor Federacije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
44. Parentoni L. (2018). Limited Liability Company – LLC: some major differences between Brazil and the US legislation. *Revista de Informação Legislativa*.
45. Patrao M. (2015). Responsibility: Individual. *University of the Azores*.
46. Patterson M. (2002). Is Unlimited Liability Really Unattainable?: Of Long Arms and Short Sales. *Core*.
47. Petrović S. (2017). *Društveno odgovorno poslovanje multinacionalnih korporacija : primjer kompanije Shell*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
48. Privredna Komora Srbija (2012). *Vodič za osnivanje firme*. Beograd.
49. Radić I. (2017). Privredna društva povezana kapitalom u kompanijskom pravu Republike Srpske. *Oktobarski i pravnički dani, Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci*, Vol. XIV.
50. Radošević L. (2015). Dioničko društvo. *Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću*.
51. Radović V. (2020). Nevoljni prestanak privrednog društva zbog blokade i ugnjetavanja manjine. *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava* br. 1.
52. Ružić O. (2019). *Pojam odgovornosti u kontekstu kompetencija zaposlenika*. Varaždin: Sveučilište Sjever.
53. Savoju G. (2014). Enterprise, entrepreneur and entrepreneurship – the main semantic chain in contemporary economics. *Oajji*.
54. Smlatić Š., Stavrić B. (2012). *Teorija poslovne ekonomije*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka.
55. Stanović B. (2013). Kompanijskopравни i poreskopравни tretman unošenja uloga u privredno društvo. *Junis Journal*.
56. Stavrić B., Spremo R. (2019). *Upravljanje poslovanjem preduzeća*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka.
57. Stjepanović N. (2016). *Uprava dioničkog društva*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
58. Sudžuka E., Pločo M. (2017). Europeizacija bosanskohercegovačkog prava društva u uslovima nepostojanja jedinstvenog pravnog i ekonomskog okruženja. *Godišnjak BiH*.
59. Šarkinović Z. (2012). *Društveno odgovorno poslovanje*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
60. Šestan L. (2019). *Odgovornost članova uprave za poduzetnički pothvat*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
61. The Institute of company secretaries od India (2015). *Timing of headquarter*. New Delhi: Dwarka.
62. Trgo A. (2010). *Ekonomika preduzeća*. Mostar: Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru.
63. Trifković M., Simić M., Trivun V. (2021). *Poslovno pravo*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.

64. Trivun V. (2019). *Odgovornost privrednih društava*. Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
65. Trivun V. (2021). Groups of Companies and Liability within the Group. *Journal of Forensic Accounting Profession*.
66. Umihanić B. (2019). *Poduzetništvo*. Tuzla: Ekonomski fakultet, Univerzitet u Tuzli.
67. Vasiljević M. (2013). *Kompanijsko pravo*. Univerzitet u Beogradu.
68. Veselinović J. (2017). *Privredno pravo*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
69. Vićentijević K. (2018). Nefinansijsko izveštavanje kao dodana vrednost privrednog društva. *Uloga interne revizije i kontrolinga u nefinansijskom izveštavanju. Zbornik radova*.
70. Zakon o javnim preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 22/2018, 5/2020 i 10/2022
71. Zakon o javnim preduzećima FBiH - *Službene novine Federacije BiH*, br. 8/2005, 81/2008, 22/2009 i 109/2012.
72. Zakon o javnim preduzećima RS - *Službeni glasnik RS*, br. 75/04, 78/11.
73. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 97/2008.
74. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 2/2007, 13/2007 i 30/2012.
75. Zakon o privrednim društvima Brčko Distrikta, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, brojevi 10/02, 14/02, 1/03, 8/03, 19/07, 34/07.
76. Zakon o privrednim društvima FBiH, *Službene novine Federacije BiH*, br. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 88/08, 7/09, 75/13, 8/15.
77. Zakon o privrednim društvima RS – a, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 127/2008, 58/2009, 67/2013, 100/2017, 82/2019.
78. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RCG*, br. 65/2020.
79. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019, 109/2021.
80. Zakon o trgovačkim društvima Republike Hrvatske, *NN* 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 10/19.
81. Zdravković I. (2015). Likvidacija privrednog društva u pravu Republike Srbije. *Pravo – teorija i praksa*, Br. 10 – 12.

PRILOZI

Prilog 1. ANKETNI UPITNIK

16. Spol:

- a. Muški
- b. Ženski

17. Godine:

- a. manje od 25
- b. 25 – 35
- c. 36 – 45
- d. 46 – 55
- e. 55 – 65
- f. Preko 65 godina

18. Nivo obrazovanja:

- a. Završena SSS
- b. Završen I ciklus studija
- c. Završen II ciklus studija
- d. Završen III ciklus studija

19. Mjesto prebivališta:

- a. ruralno naselje
- b. suburbano naselje
- c. urbano naselje

20. Vaša plata (primanje) u toku jednog mjeseca iznos:

- a. manje od 1.000 KM
- b. 1.000 – 2.000 KM
- c. 2.001 – 3.000 KM
- d. preko 3.000 KM

21. Da li se nalazite na rukovodećoj/menadžerskoj poziciji u Vašoj kompaniji:

- a. Da
- b. Ne

22. Oblik organizacije Vaše kompanije:

- a. d.o.o.
- b. d.d.

23. Molimo Vas da tvrdnje koje se nalaze u tabeli ocjenite ocjenom od 1 do 5 (Likertova skala; 1 je naložija ocjena, 5 je najbolja ocjena).

Tvrdnje	1	2	3	4	5
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka ekonomskoj održivosti.					
Kompanija u kojoj radim je uključila društveno odgovorno poslovanje u poslovnu strategiju.					
Kompanija u kojoj radim ima odličnu radnu okolinu.					
Kompanija u kojoj radim brine za zaštitu okoliša.					

Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka očuvanju tržišnih odnosa.					
Kompanija u kojoj radim usmjerena je ka poboljšanju odnosa sa zajednicom.					

24. Kako se kretao prihod Vaše kompanije u protekle tri godine:
- rastao je
  - smanjivao se
  - nije se mjenjao
25. Kako se kretao profit Vaše kompanije u protekle tri godine:
- rastao je
  - smanjivao se
  - nije se mjenjao
26. Ukoliko se desio radt profit i/ili prihoda u Vašoj kompaniji u protekle tri godine, da li smatrate da je društveno odgovorno poslovanje doprinijelo tome:
- Da
  - Ne
27. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje Da, molim Vas da ocjenite koliko procentualno je društveno odgovorno poslovanje doprinijelo rastu profita i/ili prihoda Vaše organizacije:
- manje od 5%
  - 5 – 10%
  - 10 – 20%
  - 20 – 50%
  - Preko 50%
28. Da li se podaci o društveno odgovornom poslovanju u Vašoj organizaciji objavljuju online?
- Da
  - Ne
29. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje Da, molim Vas da označite gdje sve objavljujete podatke o društveno odgovornom poslovanju:
- Web stranica kompanije
  - Društvene mreže (Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter)
  - Mediji
30. Kako prikupljate podatke o koristima društvenoodgovornog poslovanja:
- Putem anketnog upitnika
  - Od uposlenika
  - Ne prikupljam, gledam samo finansijske izvještaje
  - Ne prikupljam uopšte, to nije važno